EDE Education Language and Literature Journal
EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi

EDE, 2023; (3): 1-43 Özgün Araştırma / Original Article

Two Children's Magazines in the Ottoman Period: A Comparative Evaluation on *Angeliaforos Çocuklar İçün* and *Mümeyyiz* Magazines

Meryem Göker [1*]
Simge Güzey [2]
Mustafa Özdeş [3]

*** Corresponding author**

[1]Lecturer, Istanbul Medipol University, Turkey.
meryem.goker@medipol.edu.tr
ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-5512-4017

[2] Teacher, Ministry of National Education, Turkey.
simgeguzey@gmail.com
ORCID ID https://orcid.org/0009-0009-0382-7648

[3] Teacher, Ministry of National Education, Turkey.
ozdesmustafa00@gmail.com
ORCID ID https://orcid.org/0009-0007-7086-3601

First received : 10.07.2023
Accepted : 06.09.2023

Acknowledgement:

Author(s) provides the following information:
1- All authors contributed equally to the research.
2- There is no conflict of interest between the authors of the article.
3-Since there is data obtained from the documents in our article, there is no situation that requires the approval of the ethics committee and / or legal / special permission.
4- Research and publication ethics have been followed in this article.

This article was checked by *Turnitin*. Similarity Index 16%

Citation:
Göker, M., Güzey, S. & Özdeş, M. (2023). Two children's magazines in the Ottoman period: A comparative evaluation on "Angeliaforos Çocuklar İçün" and "Mümeyyiz" magazines. *EDE Education Language and Literature Journal*, (3), 1-43.

ABSTRACT

The study focuses on the last period of the Ottoman Empire, which corresponds to the beginning periods of Turkish children's magazines. When we look at the literature, it is seen that almost all of the studies on children's magazines of the period focused on magazines written in Ottoman Turkish. In addition, it is noteworthy that while there are studies in a single journal, comparative studies are given much less place. However, the last period of the Ottoman Empire has a multicultural social structure. To better analyze this structure, it is thought that it will be effective to apply comparative work analysis. For this purpose, the journal Mümeyyiz (1869-1870), which was published for Muslim Turkish children, and the journals called *Angeliaforos Çocuklar İçün*, which was published for Christian Turkish children (Karaman people), were examined comparatively. Our work; aims to reveal the multicultural social life, the elements that make up the Ottoman Empire and the sociological structure of the period, human relations, and the effect of the social and political structure on children's magazines. In our study, the document analysis method was applied. The obtained results were presented comparatively way and discussed in light of the data in the literature. Contexts such as value-culture transfer, genuine children's book authorship, political children's book authorship, and subject-object children's literature were determined for the comparison criteria of the journals. Study; both of the examined journals are far from today's modern children's literature priorities, but they are successful in serving the purposes of the periods in which they were published. According to the results of the research, both *Angeliaforos Çocuklar İçün* and Mümeyyiz magazine show a didactic approach to raising a religious, knowledgeable, and moral generation. However, *Angeliaforos Çocuklar İçün* is based on Christian teachings, while Mumeyyiz is based on the Muslim faith.

Keywords

Historical children's journals, *Mümeyyiz*, *Angeliaforos Çocuklar İçün*, Turkish with Greek letters, the last period of the Ottoman Empire.

1. INTRODUCTION

Children's magazines, which reflect the children's world with an eye unique to them and take into account many genres of literature, journalistic technology and communication, also have an important place in the pedagogical development of children (Yalçın & Aytaş, 2017). These magazines, which entered our lives with Turkish literature, which began to be influenced by Western literature as of the Tanzimat Period, constitute an important pillar of modernization efforts. The movements that continued in the same period initiated many innovations in the field of education and culture (Yiğitbaşı, 2014). Thus, a type of periodical directly targeting children was introduced to our literature.

"Magazines generally acted according to the political and social developments of their period. They avoided publications that would contradict the regime. They defended the sultanate until the Constitutional Monarchy, the Constitutional Monarchy after 1908 and the Republic after 1923. But no matter what, they have been the most important sources to meet children's reading needs" (Över, 2013).

In this respect, children's magazines have a great influence on children's character education. Balcı (2014) also states that children's magazines have important effects on enriching general culture, establishing literary taste, and developing the habit of reading and following periodicals in children from an early age.

Children's magazines that have developed since then have contributed to many topics, especially reading. Many benefits can be mentioned, from acquiring the habit of reading to the

development of creativity and imagination (Alabaş, 2018), from critical thinking towards texts to the development of communication skills. In addition, considering the relationship between children's reading activities and critical thinking skills (Kanmaz & Aslan, 2022), it should be mentioned that children's magazines have a serious potential in this regard. In this respect, the potential of Turkish children's literature journalism, which dates back to two centuries, constitutes the focus of the study.

In children's magazines, content is presented to children in various categories. Children's magazines can be published under different roofs for different purposes. This diversity also diversifies children's magazines. Stating that children's magazines can be analyzed under three headings: general children's magazines, unit magazines and school-class magazines (Gürel, Temizyürek, & Şahbaz, 2007) says the following about the nature of these magazines: "Unit magazines are prepared by various publishing organizations as supplementary course materials. The criteria of how school or class magazines should be published are determined by the Ministry of National Education through circulars. Magazines that appeal to a wider audience and include aesthetic values are general children's magazines."

There are some features that children's magazines should have. According to Oğuzkan (2000), these features are listed as follows:

- All visuals used in magazines should be organized in accordance with the content and should be understandable.
- Current events should be widely covered and visual elements explaining these events should be utilized.
- The sections used in magazines (pictures, photographs, puzzles, articles, etc.) should be distributed in a balanced way.
- The articles should be both instructive and entertaining in a way that encourages children to read.
- Articles and figures should be used to direct children to works that will develop their creativity.
- Different types of writing should be included.
- Various hobbies that are of interest to children should be included. These are: photography, music, theater, ballet, etc.
- Texts should be constructed with short sentences and paragraphs using understandable language.

When we look at the history of children's magazines in the world, we see that magazine publishing began in Europe in the 17th century. The earliest magazine was published in Hamburg by Johann Rist (1607-1667), a theologian and poet. The title of this German journal was Erbauliche Monaths-Unterredungen (1663-68). After the launch of the journal, a group of other journals started to be published: Journal des Sçavans (later Journal des Savants; 1665), in France by the writer Denis de Sallo (1626-1669). Philosophical Transactions (1665) was published in England and Giornale de' letterati (1668) was published in Italy by Francesco Nazzari (1634-1714) (Ghojoghi, 2019).

From the 19th century onwards, new ideas and genres borrowed from the West were developed through newspapers, and Turkish children's literature, like modern Turkish literature, was born in newspapers/magazines. With the development of journalism in the Tanzimat Period, the first

children's newspapers/magazines begin to appear. Although the first periodicals for children were usually published weekly or fifteen days a year, they were considered more like newspapers, and it took time for the concept of magazine, and therefore children's magazine, to become established. Except for Mecmua-yı Nevresidegân and Çocuklara Talim (Children's Instruction), which are presented as Ceride, these publications are either defined as newspapers or not labeled as such. This ambiguity that began with the Tanzimat period continued into the Constitutional Monarchy (Okay, 1999). Therefore, it seems useful to explain the period that constitutes the beginning of children's magazine publishing in the 19th century.

The aim of this study is to analyze *Angeliaforos Çocuklar İçün* (hereafter AÇİ) and *Mümeyyiz* magazines comparatively. However, the study is shaped within the framework of 4 sub-objectives:

- How are AÇİ and Mümeyyiz magazines evaluated in the context of value-culture transfer?
- How are AÇİ and Mümeyyiz magazines evaluated in the context of genuine children's book writing?
- How are AÇİ and Mümeyyiz magazines evaluated in the context of political children's book writing?
- How are AÇİ and Mümeyyiz magazines evaluated in the context of subject-object children's literature?

1.1. The Period Leading to the Beginning of Children's Magazine Publishing in the 19th Century (1850-1900 First Years)

18th century developments in Europe and North America were the main factors that led the Ottoman Empire to change its political, social, cultural and social structure. The 19th century was marked by the French Revolution, which changed the course of the century and led to a change in mentality and had a significant impact on the historical background of today's political, economic and social events (Gümüş, 2008). Among the factors that accelerated this process of change and transformation, the events of the Reform Period and the Constitutional Monarchy Period will serve as a guide in analyzing the significant impact on the formation of the historical background.

The main political events of the Reform Period are as follows: Montenegro Rebellion (1861-1864), Wallachia and Bogdan Events (1861-1866), Serbia Events (1862-1867), Crete Rebellion (1866-1868), Herzegovina Rebellion (1875-1876), Bulgarian Rebellions (1836-1876) (Karal, 1988). The events that took place during the Constitutional Monarchy Period are as follows under main headings: Proclamation of the First Constitutional Monarchy (1876), Ottoman-Russian War (1877-1878) Berlin Conference (1878), British occupation of Egypt, Eastern Rumelia Crisis, Ottoman-Greek War (1897-1902) (Çetinsaya, 2016). In the same period, it is seen that the Islahat Edict aimed to establish a new order for the social structure. The Edict stands out as the most important element in ensuring development and change on a common ground for people from all segments of society (Ermen, 2010).

In addition to the political events or rebellions of the Reform Period, since the change in the educational structure, cultural and social structure would be influenced by the direction of the education system, the reflection of the atmosphere of equality and social contract in the Reform Edict, rather than improvements in the situation of minorities, was the Maarif-i Umumiye

Nizamnamesi of September 1, 1869. For the first time in the Ottoman Empire, a systematic reform was carried out based on the rule of law and all educational institutions began to be systematized under a single roof (Somel, 2007).

When the 19th century Ottoman dynamics are analyzed through the aforementioned issues, two frameworks are encountered. In the period, the problems that the state experienced in its internal institutions are clearly visible, and it is also seen that solution proposals from within were tried to be implemented. Thus, it seems that the collapse of the state also paved the way for transformations and changes in society. The most important distinctive political and social development of this period was the 1st Constitutional Monarchy.

1.2. Table in the 1st Constitutional Monarchy Period

Students studying in Europe and the translation of sources from Western languages, especially French, began to have an impact on the state and intellectuals. Intellectuals, who were the stakeholders of the process, realized that the current thinking systems could never be successful if they could not be reduced to the people, and stated that a constitutional expression was also necessary (Tekemen, 20006). After the death of Sultan Abdülaziz, the short-lived process of constitutional government began with the reign of Abdülhamid II (Cleveland, 2008). This process, which started politically, is also of critical importance as the initiator of many social, social, political and educational events.

Another significance of the period is the war of 77-78. The migration events that took place during the period caused the population in the Balkans to shift to Anatolia to a great extent and the need to re-establish order for the heterogenized regional structures arose (Tekemen, 2006).

Looking at the impact of the heterogeneous social life on publishing, Strauss (2009) points out that until the reforms that came with the Tanzimat Edict, which was put into effect with the Gülhane Hatt-ı Sharif, reading materials in different ethnic languages of the Ottoman Empire (Turkish, Arabic, Greek, Bulgarian, Armenian, Jewish Spanish, etc.) were provided not only by the press and publishers in the Ottoman capital and the Danube Principalities, but also by printing houses outside the borders of the country.

The other educational structures that continued during this period were the schools founded by missionaries. These institutions took advantage of the chaos and gaps to strengthen their influence at the grassroots level through publications and the like (Canyaş & Canyaş, 2012). The unexpected positive effect of missionary schools can be counted as the Muslim schools opened to break their influence (Mutlu, 2005). During this period, the heterogeneous structure between many different communities and missionaries became increasingly heterogeneous, including the Christian Karaman Turks. Karaman Turks were in contact with the communities of the state in which they lived and were known as Karamanites from the 14th century onwards (Ağca, 2006). It should be said that many of the periodicals published in the period, including Karamanlılar, also endeavored to reach out to the society and educate children in line with the targeted goals.

Strauss (2009) states that a readership large enough to support a literature was formed in the period coinciding with the Crimean War and the Edict of Reform, while the literacy rate of the readership, which had expanded compared to previous periods, was still far behind today.

The relatively better literacy rate compared to previous periods also triggered some progress in publishing activities. Demir (2016) states that the first journal published in the Ottoman Empire

was Vaka-yı Tıbbiye, which was published in the field of medicine in 1849, and after this first journal, other examples of journals began to be seen in 1860. He states that the 1860s are recorded as the years when the press began to gain momentum in the Ottoman Empire. As of these years, many periodicals began to be published by individuals and societies independent of the state. The emergence of publications for children also coincides with this period. In this respect, it would be useful to look at the magazine publishing activities for children in the 19th century.

1.3. 19th Century Children's Magazine

Alpay (1980), who has studies in the field of children's magazines in Turkey, stated the names of 73 magazines that he thought could be children's magazines from 1869 to 1928 as a result of his work on catalogues. Some of the children's magazines of the period were published as newspaper supplements or independent magazines for children, and some reserved a special section to present content to children. In his study, Kara (2022) stated that the journals started to be published as journals addressing different subjects, interests, age and gender groups in general, but they were published separately in time to appeal to different groups.

Almost all of the magazines contain articles, poems, photographs and letters from children. Advertisements and advertisements are also found in magazines. These advertisements and advertisements became aimed at children with the declaration of the Constitutional Monarchy. Prices of journals vary according to their circulation (Devrim, 2005).

The main children's magazines published between 1869 and 1922 are as follows:

Mümeyyiz (1869), Angeliaforos Çocuklar İçün (1872), Hazîne-i Etfâl (1873), Sadâkat/Etfâl (1875), Âyîne (1875), Arkadaş (1876), Tercümân-ı Hakîkât (1879), 'Â'ile (1880), Bağçe (1880), Mecmû'a-i Nevresîdegân (1881), Çocuklara Arkadaş (1881), Çocuklara Kırâ'at (1881), Vâsıta-i Terakkî (1882), Etfâl (1886), Teşvîk (1886), Numûne-İ Terakkî (1887), Çocuklara Ta'lîm (1887), Mekteb (1891), Çocuklara Mahsûs Gazete (1896), Çocuklara Rehber (1897), Çocuk Bağçesi (1905), Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteblilere Arkadaş (1910), Talebe (1912), Çocuk Dünyâsı (1913), Ciddî Karagöz (1913), Çocuk Yurdu (1913), Mektebli (1913), Çocuk Duygusu (1913), Türk Yavrusu (1913), Çocuklar 'âlemi (1913), Çocuk Bağçesi (1914), Çocuk Dostu (1914), Mini Mini (1914), Küçükler Gazetesi (1918), Hür Çocuk (1918), Haftalık Çocuk Gazetesi (1919), Lâne (1919), Hacıyatmaz (1920), Bizim Mecmû'a (1922).

In the 19th century, Western influence brought with it new types of publications, including Mümeyyiz, the first known children's literature magazine. Launched in 1869, this magazine was also reported as the first known children's literature magazine (Yaşar, 2001). However, new studies indicate that Avedaper should be considered as the first known children's magazine (Kahya, 2022). The periodical is considered as one of the many types of publications that served as a tool for enlightening the country and educating the public (Şimşek, 2001). In parallel, it contains educational articles, stories and texts that are thought to contribute to children (Okay, 1998). Due to the value of the journal, first-hand studies recommend its publication in the new letters adopted after 1928 (Bayram, 2005). The magazine has also been the subject of scrutiny for different studies such as religious motifs (Arslan, 2007).

Another children's literature product that stands out among the first magazines is AÇİ. Started in 1872, this work is considered among the first children's magazines with Mümeyyiz (Kahya, 2022). The magazine was also published as a book in full text and transferred to Latin letters (Kahya, 2017). This publication, also known as Haberci Melek, was presented by the American Missionary Company to the Karamanlis in Anatolia to be printed and published (Kılıçarslan,

2012). The work was also studied as an important source for the grammar of Karamanli Turkish (Ekşi, 2015). It should be noted that a magazine that started with missionary activities created a historical witness and text pool for the period (Gülen, 2015).

The fact that the two magazines both reflect the first children's magazine studies and bear witness to the period is also important in terms of the function of establishing a connection between the past and the present. Therefore, studying the potential of the texts in the magazines offers a rich data pool potential for the texts that are the main source of textbooks. In the remainder of the study, the method constructed for analyzing the magazines is presented.

2. METHOD

In this study, which was designed as a full qualitative research, data were obtained through document analysis method. Yıldırım and Şimşek (2016), who state that it is difficult to make a complete definition of the concept of qualitative research because it is used as an umbrella concept, define qualitative research as research in which qualitative data collection methods such as observation, interview and document analysis are used and a qualitative process is followed to reveal perceptions and events in a realistic and holistic manner in a natural environment. Özkan (2022) defines the document review method as the acquisition, review, questioning and analysis of various documents that are considered as primary or secondary sources that constitute the data set of the research.

2.1. Research Object

The objects of the research are the issues of AÇİ and Mümeyyiz magazines. The texts and the content of the issues will be analyzed in detail. In this framework, it is aimed to examine children's literature journalism in Turkish literature in depth within the framework formed by these two magazines. Thus, a comprehensive framework will be created for the early period of children's magazine publishing.

Picture 1. *AÇİ Magazine.* **Picture 2.** *Mümeyyiz Magazine*

2.1.1. Angeliaforos Çocuklar İçün (AÇİ)

AÇİ is a children's magazine that aims to educate children by giving them religious and moral advice and was published in Turkish with Greek letters. Because its target audience was the Karamanli children[1] of Anatolia who only knew Turkish (and no Greek). It can be said that this purpose is clearly stated in the first issue of the magazine with the sentence "We would like very much to teach you good things so that you will never forget." It is known that the magazine was published between 1872 and 1895. Kahya (2017) also states in his work that Angeliaforos means "messenger" in Greek. Kahya (2017) analyzed the 1872 issues of AÇİ. Among the information in the work is that the 3rd issue of the magazine is missing and that 12 issues were published in 1872. Altuntaş's (2021) master's thesis includes an analytical bibliography of the issues published between 1872 and 1896. Again, Kahya (2022) analyzed and evaluated the first volume of the journal in 1872 in terms of content. The journal was printed by the American Missionary Company (ABCFM) at the Matbaa-i Aramiyan in Istanbul. It is seen that the authors of the texts are generally not included in the journal, and most of them were prepared as anonymous authors.

2.1.2. Mümeyyiz

It is known that Mümeyyiz magazine started its publication life in 1869. Published by Sıtkı Efendi, the magazine was published as a weekly supplement to the newspaper Mümeyyiz for 49 issues between 1869-1870. It is recognized as the first children's magazine in Turkish literature.

"It is a newspaper for children" (Nalcıoğlu, 2006: 6). Each issue of the magazine was printed on different colored paper.

Bayram (2005) states that the magazine, the first issue of which was published on 15 Teşrin-i Evvel 1869 (Hijri 9 Recep 1286) and the last issue on 14 Teşrin-i Evvel 1870 (Hijri 19 Recep 1287), was the magazine that managed to stay in publication for the longest period among the magazines published in the Tanzimat Period. All 49 issues of Mümeyyiz were transferred to the Latin alphabet. Arslan's (2007) study also includes issues numbered 25,28,33,38,39, which were not included in Yaşar's (2001) study. In this study, the texts in these two studies were utilized.

Although Mümeyyiz is recognized as the first children's magazine, studies on this magazine are limited. The main studies on Mümeyyiz magazine are as follows:

Yaşar (2001), in his study titled "Mümeyyiz, One of the First Children's Magazines", provides detailed information about the newspaper Mümeyyiz and its supplement Mümeyyiz magazine, which was published under the same name. The formal characteristics and content of the magazine, the articles included, and the preferred topics are specified. In the third part of the study, the full text of Mümeyyiz magazine is given, and it is stated that 6 issues of the magazine could not be accessed, so they were not analyzed. Arslan (2007) analyzes the religious motifs in

[1] Since the focus of the study is on journals, information on the Karamanids and Karamanli will not be given here. However, for more information see. Eröz (1983); Baykurt (1932); İbar (2018); Ağca (2006), Kahya (2017), Kahya (2014), Kahya (2012), Kahya ve Kılıçarslan (2009), Kılıçarslan ve Kahya (2009), Kahya (2009), Kahya (2008a), Kahya (2008b), Kahya (2008c), Kahya (2003), ve Ancak daha fazla bilgi için bk. Ağca (2006), Kahya (2017), Kahya (2014), Kahya (2012), Kahya ve Kılıçarslan (2009), Kılıçarslan ve Kahya (2009), Kahya (2009), Kahya (2008a), Kahya (2008b), Kahya (2008c), Kahya (2003), Balta (1987a), Balta (1987b), Balta (1990), Balta (1997), Balta (2014a), Balta (2014b), Balta (2018a), Balta (2018b), Balta (2021).

Mümeyyiz magazine in his study titled "The Analysis of Religious Motifs in terms of Religious Education". Religious motifs are categorized according to the subjects they deal with in relation to religious education. Arslan (2007) presented all 49 issues of Mümeyyiz magazine as text in his study.

Nalcıoğlu (2006) evaluates Mümeyyiz magazine in terms of form and content in his study titled "Mümeyyiz İlk Türkçe Çocuk Gazetesi (1869-1870)". In the section on formal features, some titles such as page layout, staff of writers, language of the newspaper, publication interval and copies are emphasized. On the other hand, the content of the magazine is analyzed under headings such as moral education of children, encouragement to education, education of girls, instilling in children the love of state and nation, information given in addition to school education, jokes and questions, and letters of thanks.

2.2. Data Collection and Analysis

In the first step to collect the research data, the issues of AÇİ and Mümeyyiz magazines were compiled in pdf format. In order to analyze the compiled issues, the issues of the magazines were scanned and their contents were evaluated according to four criteria determined in line with the views of Şirin (2017). Value culture transmission, genuine children's book authorship, political children's book authorship, subject-object children's literature contexts are the criteria taken into consideration in the study. According to the relevant criteria, the contents were analyzed comparatively, and finally, the findings of the magazines were presented comparatively.

3. FINDINGS

In this study, AÇİ and Mümeyyiz magazines will be evaluated comparatively in the contexts of value-culture transmission, genuine children's book authorship, political children's book authorship, and subject-object children's literature.

3.1. Findings Related to the Evaluation of AÇİ (1872) and Mümeyyiz Journals in the Context of Value-Culture Transfer

It is known that children's literature products are very important in terms of value and culture transfer. It is thought that children can internalize the culture and values of the society they belong to through these texts. In particular, values education is one of the topics frequently examined in the field of children's literature. Values are assumptions and beliefs that guide the individual to live in peace with himself/herself and the society by allowing him/her to distinguish between good and bad, right and wrong, what should be done and what should not be done (Şimşek, 2020).

Children's literature has a very important place in the process of gaining reading habits, in mother tongue teaching and in raising literary readers, as well as in transferring values. Therefore, it is necessary to be aware of the values in children's literature products and to examine the quality of these values. Values include universal and national values. Each country has its own national values and in order to protect them, it structures the general aims of national education according to its national values. The child who accesses children's literature products through listening or reading skills is more certain to acquire the targeted values, educates himself/herself by learning, and contributes to determining the values he/she will have for life (Baş & Çiros, 2019). In the magazines examined in this study, it is seen that the transfer of religious values is at the center.

In the cultural transmission of the children's magazine AÇİ, it is seen that it aims to transmit religion and morality rather than culture. In fact, in the first issue of the children's magazine AÇİ, in the text titled "Loving Children", the author emphasizes that they are carrying out Christos' command to "herd my lambs". Therefore, we can say that the transfer of religious values is clearly emphasized in the magazine. Again, in the same text of the same issue, children are advised to give up bad conversations, disobedience, rulelessness and jealousy. It is seen that the values that are tried to be conveyed to children or the behaviors that are thought to be avoided by children are not conveyed through intuition in the text, but by explicitly expressing them.

In the first issue of AÇİ, the text titled "Avoiding Greed in Play" contains explicit advice for children to abandon fighting and greed behaviors. It is also noteworthy that AÇİ presents values to children through contrasts. In the text "Lazy Karlo" in the 9th issue of the magazine, while trying to convey the value of industriousness, the realization of this value through the situation of being lazy and useless can be considered as an example.

However, it is not possible to say that all value transfers are presented through contrasts. In issue 10 of AÇİ, in the text titled "What an Alaman boy did for his own father", the value of respect for parents is explained to children by exemplifying the good. In issue 5, the value of humility is presented in the text titled "Humility"; in issue 8, in the text titled "How Children Can Serve Christos" and in issue 1, in the text titled "Keep Your Eyes Open and Your Hands Ready", the value of benevolence is presented; and in issue 11, the value of animalism is presented in the text titled "A Little Dog Saves a Ship from Danger".

The sentence "And let's teach it in such a pleasant style that you will never forget it" in the first issue of AÇİ shows that the magazine cares about the style or the way values are conveyed. This shows that attention is paid not only to the transfer of value-culture - which is the transfer of religious and moral values as values in the magazine - but also to the way of expression.

When Mümeyyiz magazine is analyzed in the context of value-culture transmission, it is seen that the most frequently covered and emphasized topic is the moral education of children. In the first issue of the magazine, the purpose of the magazine is stated under the title "maksud" and it is stated that the main purpose is to provide children with good morals and manners.

In the article titled "İhtâr" in the 6th issue of Mümeyyiz, it is stated that the purpose of publishing the newspaper is to serve the upbringing of all children, young and old. It is possible to say that the aim is to teach children certain good morals, behaviors and virtues.

In the text titled "Fıkrât-ı Muhtasıra" in the 4th issue of Mümeyyiz, it is stated that the best of knowledge and manners is not to boast about them and not to be arrogant, and the importance of humility is emphasized by advising that it is indecent to say "I am a scholar, you are ignorant."

Again in issue 4, under the title "Beyit", advice is given through various couplets such as "the one with an ugly temperament will have little sustenance", "the one whose word is true will have much beauty", "the greatest goodness is to help and catch up with the fallen". In the text titled "The Story of Two Children Named Ali and Veli", two children named Ali and Veli, who have opposite characters, convey how respect and reverence for elders is a beautiful behavior. Value-culture transmission, especially through stories and fables, is often structured through contrasts as in AÇİ.

In the text titled "Snow Falling" in the 9th issue of Mümeyyiz, values such as empathy, cooperation, solidarity and benevolence are emphasized.

Religious values and motifs are given extensive coverage in Mümeyyiz. In the text titled "Makâle-i Ahlâkiyye" in the 3rd issue of the magazine, it is seen that some of the good habits necessary for children and some of the bad habits to be avoided are included. It is stated that if children get used to the good habits and behaviors and abandon the bad ones, they will be remembered with good in this world and the hereafter. In the text in question, values and habits such as obedience to teachers, parents, loyalty, contentment, generosity, protecting health, establishing good and close relationships with people, decency and manners, friendship law, obeying the law, protecting rape and honor are listed as things to be followed, while lying, Bad habits and behaviors such as hypocrisy, backbiting, causing harm, selfishness, envy, deceit, impudence, shamelessness, bad words, theft, slack mouth, insult, grudge and hatred, enmity, stinginess, and treachery are listed and it is stated that they should be avoided. In different issues of the magazine, values, good habits and behaviors such as respecting elders and teachers, obeying teachers, parents and obeying their words (i.1), respecting elders, engaging in useful work, being industrious (i.3), working, striving (i.4), not lying, being good-natured, speaking good words (i.5), being content, not being greedy (i.28), and paying attention to the privacy of private life (i.33) are emphasized.

It can be said that there is a parallelism at the point of value-culture transfer in both magazines. AÇİ and Mümeyyiz magazines are united in the denominator that the value emphasized is religious value. In addition, in both magazines, where the purpose of conveying religious values is clearly stated, it is seen that the method of intuiting values is used, especially by presenting contrasts.

3.2. Findings Related to the Evaluation of Angeliaforos Journals for Children and Mümeyyiz in the Context of Genuine Children's Book Authorship

It is known that not all books claimed to be for children are children's literature. This situation can be considered as a result that even the author's purpose cannot shape most of the time. There are works that are not suitable for children despite being written for children, or works that are preferred and found enriching by children despite not being written for children. At this point, the concept of "genuine children's writing" is encountered. In the literature, this term is explained by Şirin (2007). According to Şirin (2007), genuine children's writers are similar to silkworms that can weave their cocoons in natural environments. They know that in order to write for children, it is not enough to know philosophy, pedagogy, children's reality and children's point of view; they know that something more is necessary. They use a simple and sincere poetic language, concretize even the most abstract themes in their works, confront the conscious and the unconscious, the concrete and the abstract, and write simply (25-26). AÇİ and Mümeyyiz magazines, which are analyzed in the context of this framework, provide data on which evaluations can be made regarding the concept of genuine children's writing in the texts in each issue.

When the children's magazine AÇİ is analyzed in the context of genuine children's book writing, it can be said that there are elements in the magazine that can be evaluated both positively and negatively. In the magazine, there is a functioning in which religious values are tried to be imparted to children and children's recognition of faith and morality is at the center, and these aims are clearly expressed in the first issue of the magazine. However, in the process of conveying abstract phenomena such as religion, faith and morality to children, it is seen that no concretization is used in accordance with the reality of children. However, it cannot be said that there is no effort to concretize, because the texts do not directly convey the intended message,

and each message is tried to be concretized through certain stories, but it is thought that the stories are no different from the stories to be told to adults. In the first issue of the children's magazine AÇİ, in the text titled "Faidesiz Dua", opinions on the acceptance of prayers are conveyed.

Instead of wishing for harmful things, children are told that it is right to wish for spiritual blessings. However, the innocence and sometimes irrationality of children's wishes are ignored, and the rightness of children's requesting an abstract concept such as "spiritual blessings" is emphasized. In doing so, it can be said that language is used that is far from the child's thoughts and sincerity, and the perception is that what is said is addressed to an adult. In the 7th issue of AÇİ, in the text titled "Mukayet Ol Kapuya Mukayet Ol", the author advises children to choose the emotions that they will take into their hearts, and considering the high level of abstractness of the phenomenon of the child determining the emotion to take into his heart, it is possible to see that the text carries a content that is far from genuine children's writing.

Again, one of the striking elements in Angeliaforos Çocuk İçün is that in the text titled "The Death of the Drunk Englishman" in issue 4, the harms of wine and that it should not be used are mentioned. However, the method used to raise children's awareness against something harmful is "fear". This corresponds to a situation contrary to genuine children's book writing. In issue 11, in the text titled "A Sweet Death", children are advised to be prepared for death at all times. This can also be criticized in the context of child relativity. Texts in which the child is not prioritized and texts created without taking into account children's feelings and sensitivities cannot be evaluated positively in the context of genuine children's book writing.

In Mümeyyiz, on the other hand, issues such as morality, decency, and religious behavior are presented in a preachy manner in almost all issues. In the first issue of the magazine, it is clearly stated that the main purpose is to raise well-behaved, moral children. In this respect, it is parallel to AÇİ. In line with this main purpose, religious concepts, expressions and motifs are frequently used in the texts in the magazine. Topics such as obedience to God, love for God, respect for the Prophet, the afterlife, and prayer are given extensive coverage in the magazine, and children are directly told what they should and should not do.

Although the first issues of Mümeyyiz use a simple and comprehensible language compared to the language used at the time, from the twenties onwards, it is observed that the language used has become less simple, heavier and less comprehensible. In issue 6, it is seen that the meaning of some words such as "sekâmet" (curvature), âtide" (in the future) are given in brackets. Based on these examples, it can be said that children's comprehension of the text is given importance, the language level of the children is lowered, and an effort is made to use a simple and comprehensible language.

In the text titled "Tertîb-i Cedîd" in the 7th issue of Mümeyyiz, it is stated that the aim was for every child to benefit from this newspaper, but unfortunately this was not realized. It is stated that the newspaper is printed in still letters like other newspapers, but in this case, only children who can read still letters can read and understand the newspaper, and the number of these children is very small. In order to solve this problem, it is announced that it has been decided to print 4 pages with and 4 pages without letters in the next issues of the magazine. However, in the introductory article titled "Î'tizâr" in the 8th issue, it is stated that due to the insufficiency of the printing presses that print with movable letters, the magazine will be printed without

movable letters as before, and if it is printed with movable letters using the lithography technique, it will increase the costs, so this is also abandoned.

Mümeyyiz begins with the prayer "Rabbi yessir vela tuassir rabbi temmim bil hayr". After the belief in God, the belief in the hereafter is mentioned the most in the magazine and this belief is portrayed as the place where everything good or bad done in the world will be rewarded. It is very difficult for children to visualize such an abstract concept as the afterlife in their minds. It can be said that texts structured on the opposition of reward and punishment are not child-sensitive and do not comply with the principle of relevance to children. Issue 8 of the magazine warns that "If there are children who shout and play drums during Ramadan, we will be their biggest plaintiffs and we will report them to the Ministry of Education. It can be said that the warning by the newspaper itself that play and entertainment, which are the basic needs of children, will be subject to complaint and that they will be sued is incompatible with child sensitivity, and that aiming to change children's behavior through the object of fear and punishment is contrary to the principles of modern children's literature and child pedagogy.

Although both magazines contain deficiencies in terms of genuine children's writing, it is seen that they also contain elements that can be considered positive thanks to the concretizations used through the stories. For this reason, it is possible to say that not all negative data, but positive data under the conditions of the period in which they were published, were also detected in the magazines. The fact that there are different assumptions in the perception and definition of the reality of the child and even the concept of the child from today's conditions is also important in evaluating the aspect of genuine children's writing in magazines from the perspective of modern children's literature.

3.3. Findings Regarding the Evaluation of AÇİ and Mümeyyiz Magazines in the Context of Political Children's Book Writing

For centuries, children's literature has been subjected to a power struggle between education, religion and political teachings all over the world (Can, 2013). According to Şirin (2017), those who approach children's literature ideologically want literature to reflect the contradictions in society. Those who attribute the spokesperson of realism to children's literature are defending a second-class literature. The literature referred to by those who hold this view is non-literary; it is ideological and guided party literature that is incompatible with literature. Whether the author starts from a problem-oriented approach or tells the heroes of the world of dreams, if his ideology is ahead of literature, he is a political children's book writer (Şirin, 2007).

In political children's book writing, children's literature does not come to the forefront with child sensitivity. In this approach, while poetic language and the principles of child relativity are kept in the second plan, the main purpose is to try to make the child adopt an ideology, belief or idea. Therefore, there is an understanding of literature that sees children's literature as an ideological tool. Being a spokesperson for an ideology and giving direct advice to children are not acceptable approaches in today's children's literature.

When the issues of the children's magazine AÇİ published in 1872 are analyzed, it is thought that the term "political children's book writer", which expresses situations in which ideology takes precedence over literature, should be used for this magazine. It is noticeable that the magazine tries to convey all the elements of a belief system as if it were lecturing an adult. It is not possible to say that the softness of the addresses to children softens the striking reality of the preaching stories. In addition, considering that the ideas presented are abstract assumptions, the

effort to concretize cannot be fully effective and this magazine, which aims to teach beliefs rather than literature, can be considered within the scope of political children's writing.

The ideology of the magazine is a religious one rather than a political one. This purpose is clearly stated in the text titled "Loving Children" in the first issue of the magazine. In all the issues of the magazine published in 1872, the theme of faith, morality and belief is at the center. Here, the main reason why the magazine is called a "political children's book" is not that ideologies are at the center, but that literary concerns take precedence. Especially texts that seem to be written with an approach far from the reality and style of children's literature can be considered equivalent to sermons addressed to an adult. According to Şirin (2017), those who attribute the spokesperson of realism to children's literature are defending a second-class literature. When considered in this context, AÇİ (Angeliaforos for Children) can be considered as a second-class literary product in the context of children's literature.

In all issues of Mümeyyiz, religion and moral education is at the center. Since religion is seen as a part of education, religious concepts and motifs predominate in the examples given. Some verses and hadiths are used as examples to give advice to children. Topics such as devotion to God, love of God, fear of God, and getting rewarded in the afterlife are frequently covered.

In the text titled "This is what children read in books" in the 13th issue of Mümeyyiz magazine, the text reads, "If we do good to others, Allah Almighty bestows His reward. If we do evil to others, He will punish them." These statements are evaluated in the context of political children's books.

One of the most striking elements in the issues of the magazine is the praise and devotion to the sultan. In issue 22, in the text titled "Mekteb-i Sanayi for Girls", it is emphasized that children are educated in the schools opened for girls thanks to the sultan. In issue 36, in the text titled "Mümeyyiz", after an intense praise of the sultan, the prayer "Long live the sultan" is made and the text reads "Let us serve our benefactor, the sultan, well. May the property and the nation benefit from our services."

Considering the social, cultural and political structure of the period and the education system, it is possible to say that this situation is normal and acceptable within the conditions of the period. However, when evaluated in terms of the general acceptance and understanding of contemporary children's literature, it is possible to classify Mümeyyiz magazine as a second-class literary product.

3.4. Findings Regarding the Evaluation of AÇİ and Mümeyyiz Magazines in the Context of Subject-Object Children's Literature

The concept of subject-object children's literature appears in the literature as a concept used by M. Ruhi Şirin in various studies. While the understanding of literature in which the child is not the protagonist of the first degree and remains ordinary, secondary and passive is the understanding of "object child"; literature with the child as its subject refers to the understanding of literature in which the child is the protagonist, written with child sensitivity, cares about the child and the child is at the forefront. According to Şirin (2016), pedagogical and aesthetic children's language, children's perception, children's reality, children's perspective and the literature of the child subject made in line with the principle of "according to the child" began to make a name for itself in the second half of the twentieth century. Thus, literature whose subject is the child tends to save the child from being the object of literature. The two important concepts that determine the understanding of literature whose subject is the child are the concepts of the

child's perspective and according to the child. Child-centered literature aims to save the child from being an object. It does not explain what the child should be. By using pedagogical language according to age groups, it not only targets the perception of the child but also the adult reader. As well as being a transitional literature for the child, it prioritizes the meeting of the adult with the child (Şirin, 2007).

Today's children's literature is a literature that puts the child at the center, cares about the child's sensitivity, the child's world, the child's perception of the world and events, and is structured according to these concepts. Therefore, the understanding of literature that sees the child as a dominant "subject" is dominant.

In AÇİ, advice is presented to children through short stories and parables. When the themes discussed in each issue are analyzed, it is seen that the majority of these narratives based on morality, faith and belief feature children as the protagonists. However, there are no texts written in children's language in the magazine. In addition, in the texts that include child protagonists, sensitivities reflecting the child's world, reality and perception are not seen. Therefore, when evaluated in the context of "subject-object children's literature", it is possible to say that this corresponds to a deficiency. While this is the case in texts with a certain plot, the profile addressed in texts in which direct advice is expressed is directly addressed to children.

As for the addresses, it is observed that they contain soft words aimed at winning the love of children. In issue 4, "O my young friends" in the text "The Death of the Drunken Englishman", "loving children" in many texts, and "loving son" in the texts titled "How Children Can Serve Christos" in every issue can be given as examples. The texts do not use pedagogical language. On the contrary, it is seen that the values that are tried to be acquired are presented to children with frightening stories. It can be said that the texts do not use a pedagogical language as well as a poetic language, and from the first issue onwards, instead of producing a children's literature product with a literary concern, the aim is to educate children by giving them faith and moral lessons, and this is clearly expressed. The issues of 1872 frequently featured texts in which the protagonist was a child. This can be seen in the 1st issue "How a Little Girl was Found and Found", the 2nd issue "Petros and Pavlos", the 4th issue "The Boy Who Tells the Truth", the 6th issue "Be careful to do everything well", the 8th issue "A Sepedci Boy", the 9th "Karlo the Lazy" and "Remember Your Creator in the Days of Your Youth" in issue 10, "An Obedient Child" in issue 10, "A Sweet Death" in issue 11, "Wealth and Poverty - A Conversation Between Two Girls" in issue 12.

In the "Mukaddime" section of the first issue of Mümeyyiz, the importance of childhood is emphasized and it is mentioned that personality develops through the upbringing in childhood.

When analyzed in terms of subject-object children's literature, it is seen that the main characters in the texts in Mümeyyiz magazine are generally children. While some advice is given to children, the examples chosen usually involve events that happened to children. In many issues of the magazine, some stories are presented to children through texts titled "Kıssa" (short story) and the lesson to be learned is presented directly under the title "Hisse" (share). When evaluated in terms of the principles of modern children's literature, it is seen that it is not considered correct to directly advise children to do or avoid certain behaviors. The child should reach the message presented through his/her own inferences based on the texts given. It is prioritized to give place to intuition instead of direct instruction.

In the text titled "Children" in the first issue of Mümeyyiz, the purpose of the newspaper and the behaviors expected to be taught to children are clearly stated. The main purpose of the magazine is to help raise moral, well-behaved children who obey their parents and teachers.

"Now, in the newspaper we will publish for you, we will write about what you should do, how you should go to school, how you should study, how you should read and write, and how you should obey your parents and teachers, and we will inform you about the good things in the world that everyone likes and the bad things that everyone condemns." (i.1)

In the "Purpose" section of the first issue of the magazine, it is emphasized that the aim is to teach children good morals and manners, and it is stated that this will be written "in phrases that children can understand". When the magazine is compared to the language used at the time of its publication, it is seen that a simple and comprehensible language was indeed used for that period.

It is seen that Mümeyyiz includes many texts of advice and warning. These texts are given with the address "Children!" and without titles or under titles such as "Nasîhat, Nesâyih". In addition, some warnings and admonitions are often included among texts and stories on other subjects.

In almost all issues of Mümeyyiz, letters from children were included. Both the inclusion of children's opinions on the magazine and the consideration of their requests in the letters are important in terms of child sensitivity. In issue 40, in their letters to the magazine, children requested that news texts be included in the magazine, and in the following issues, it was observed that news from both Turkey and abroad were intensively included. From this point of view, it can be said that the magazine presents a positive outlook in terms of subject-object children's literature.

4. CONCLUSION

It is known that the children's magazine AÇİ aimed to educate and inform its target audience, children, in terms of faith, morality and belief. The texts in the magazine are also geared towards this purpose. However, it is seen that the content is enriched with sections such as reader letters and encyclopedic information.

In the light of the findings obtained from the magazine analyzed in the context of political children's book writing, genuine children's book writing, subject-object children's literature, value-culture transfer, it is concluded that the magazine serves the purpose of its emergence in its period, but does not have a content compatible with the modern criteria of children's literature. This is because the findings obtained make us feel the fact that it is contrary to the essence of modern children's literature, which prioritizes the reality of the child and relativity to the child, with the purpose of the magazine in the first place. AÇİ magazine, which is evaluated in the context of political children's book writing, has qualities that Şirin (2007) would define as political children's book writing.

The fact that it carries a content that aims to manage and direct perceptions about the components of a faith is among the prominent features of the magazine. The texts, in which the aim of adopting the Christian faith in all its spiritual aspects by children is intensely felt, also carry negative findings in the context of genuine children's book writing. However, it can be said that the magazine, which is enriched with encyclopedic information, undertakes the mission of enriching children in general culture in addition to its main purpose. One of the elements that can be evaluated as positive in the magazine is that the heroes of the stories in most of the texts

are children. This provides positive data about the magazine in the context of subject-object children's literature.

Although Mümeyyiz is the first children's magazine, it has a rich content. The magazine includes both educational, instructive and entertaining texts. Since the magazine also included letters from readers, it is clear from the letters sent by children and their parents that the magazine attracted great interest. Children's letters were sent not only from Istanbul but also from Anatolia and other regions. This shows that the magazine was read in a wide geography. Mümeyyiz includes many text types such as jokes, riddles, stories, fables, reader letters, news, encyclopedic information and advertisements. The inclusion of different types of texts is important in terms of introducing children to various genres of literature and helping them gain literary taste. Although religious and moral teachings are prioritized in the magazine, it is seen that other nations and religions are respected and children are advised to respect them. The 11th issue of the magazine warns, "Do not separate yourselves by saying, 'I am a Muslim, you are a Christian, I am a Jew, you are a Gypsy,' and do not insult your nationality," and emphasizes that everyone is a son of the same homeland. This is important in terms of showing that all segments of the population were considered equal in the Ottoman Empire. Considering the date the magazine was published (1869-1870), it can be said that the traces of the Tanzimat Edict (1839) and the Islahat Edict (1856) can be seen in Mümeyyiz magazine.

In this study, AÇİ and Mümeyyiz magazines are analyzed comparatively. The first sub-objective of the study is to compare these two magazines in the context of value-culture transmission. In the light of the findings obtained in this context, it is seen that the main purpose of both magazines is to raise moral and faithful children. The difference between them is that AÇİ magazine conveys the teachings of Christianity while Mümeyyiz magazine conveys the teachings of Islam.

The findings obtained as a result of the comparison of the magazines in the context of genuine children's book writing, which is the second sub-objective of the study, show the fact that both magazines contain deficiencies in terms of today's modern genuine children's book writing. It has been observed that there are examples in both magazines in which the concept of relevance to the child is sometimes ignored. However, it is seen that the values desired to be gained in the magazines are presented to the child by concretizing through some stories. This is one of the arguments that can be evaluated positively in the context of genuine children's writing. In both magazines, it is seen that a didactic style is dominant against the child and what the child should and should not do is expressed in a preachy language. Genuine children's writing prioritizes the child's adoption of values and ideas through intuition rather than direct transmission of these values and ideas to the child. In this respect, it is seen that both magazines lack certain qualities.

Within the scope of the third sub-objective of the study, AÇİ and Mümeyyiz magazines were examined comparatively in the context of political children's book writing. The findings obtained in this context lead to the conclusion that both magazines exhibit the qualities of political children's writing as stated by Şirin (2007). As a matter of fact, the aim of both magazines is primarily to make children adopt a religious ideology. The difference between them is that AÇİ focuses on the idea of raising generations with characters in accordance with the Christian faith, while Mümeyyiz focuses on raising generations with characters in accordance with the Islamic faith. In Kahya's (2022) study on AÇİ magazine in terms of its themes, a picture in line with this purpose is encountered, and it is seen that the themes of faith and morality are intensely covered. In Arslan's (2007) study, it is stated that Mümeyyiz magazine emphasizes the necessity

and importance of worship in the Islamic context, but does not include the forms of worship and how to perform it. The findings of this study also support Arslan's (2007) assessment.

The fourth sub-objective of the study is the comparative evaluation of AÇİ and Mümeyyiz magazines in the context of subject-object children's literature. In this framework, findings that can support the positive evaluation of both magazines in the context of subject-object children's literature were obtained. It is seen that both magazines include stories in which the subject and the protagonist is the child. It is also noteworthy that there are occasional addresses to children in a soft style. Expressions such as "Dear children" in Mümeyyiz and "lovely son" in AÇİ support this idea. It is seen that Mümeyyiz magazine includes many letters from children and responds to their requests. AÇİ also has issues with children's letters. This situation is important in terms of showing that children and children's thought are important and is considered positive in terms of subject-child literature.

REFERENCES

Ağca, F. (2006). Hıristiyan Karamanlı Türkleri ve Karamanlı ağzı üzerine. *Türkbilig*, *11*, 3-18.

Alabaş, R. (2018). Çocuk haftası dergisi ve çocuk eğitimi açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *26*(5), 1765-1784. https://doi.org/10.24106/kefdergi.3077

Alpay, Meral. "Türk çocuk edebiyat, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, *8*-9, 167-191, İstanbul.

Altuntaş, M. (2021). *Karamanlıca Türkçesinde yayımlanan Angeliaforos Çocuklar İçün (1872-1896) Dergisinin Analitik Bibliyografyası*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.

Arslan, Y. (2007). *Mümeyyiz dergisindeki dinî motiflerin din eğitimi açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aytan, T., & Çalıcı. (2020). İsa ile Nisa adlı çocuk dergisi üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Eğitim Dergisi*, *5*(1), 250-267.

Balcı, A. (2014). Çocuklara kıraat dergisi, *Bilig*, *68*, 25-42.

Balta, E. (1987a). *Karamanlidika Additions (1584-1900).* Centre d'Etudes d'Asie Mineure.

Balta, E. (1987b). *Karamanlidika XXe siécle*. Centre d'Etudes d'Asie Mineure.

Balta, E. (1990). Karamanlıca kitapların önsözleri. çev. Herkül Millas, *Tarih ve Toplum*, *74*, 18-20.

Balta, E. (1997). *Karamanlidika nouvelles additions et compléements*. Centre d'Etudes d'Asie Mineure.

Balta, E. (2014a). Karamanlıca kitapların konu ve döneme göre tasnifi. E. Yalçın, (Ed.), In *Gerçi Rum isek de Rumca bilmez Türkçe söyleriz Karamanlılar ve Karamanlıca Edebiyat Üzerine Araştırmalar* (pp. 163-192), İş Bankası Yayınları.

Balta, E. (2014b). Karamanlı basın katalogu. E. Yalçın, (Ed.), In *Gerçi Rum isek de, Rumca bilmez Türkçe söyleriz*, (pp. 259-276), Türkiye İş Bankası.

Balta, E. (2018a). *Karamanlidika legacies*. The Isis Press.

Balta, E. (2018b). *Karamanlidika bibliographie analytique tome I: 1718-1839*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Balta, E., (2021). *Anadolu'nun Türkçe konuşan Hristiyanlarının izleri, 1-2*. Şark Dilleri ve Medeniyetlerinin Kaynakları, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Hardvard Üniversitesi.

Baş, B., & Biros, Y. (2019). Çeviri çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan değerler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 7*(4), 1095-1114.

Baykurt, C. (1932). *Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler*. Sanayiinefise Matbaası.

Bayram, Y. (2005). Türk edebiyatının ilk çocuk dergisi: Mümeyyiz. *Hece*, *9*(104-105), 484-500.

Can, Dilek T. (2013). Çocuk edebiyatında dilin ideolojisi: anlatı bilimsel yaklaşım. *Dil Araştırmaları Dergisi, 12*, 191-213.

Canyaş, H., & Canyaş, O. (2012). Osmanlı'dan günümüze misyonerlerin kültürel alandaki faaliyetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, *31*, 55-75.

Cleveland, W. L. (2008). *Modern ortadoğu tarihi*. Agora Kitaplığı.

Çetinsaya, G. (2016). II. Abdülhamid'in iç politikası: Bir dönemlendirme denemesi. *Osmanlı Araştırmaları*, *47*(47), 353-409. https://doi.org/10.18589/oa.583218

Demir, K. (2016). Osmanlı'da dergiciliğin doğuşu ve gelişimi, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*, 71-112.

Devrim, F. (2005). *Çocuk Duygusu dergisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Ekşi, P. (2015). *Örnek metinler çerçevesinde Karamanlı Türkçesinin grameri.* Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Ermen, G. (2010). İlanından yüz elli yıl sonra Avrupa Birliği müzakereleri bağlamında Fermânı'na yeniden bir bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *51*(1), 327-348. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001026

Eröz, M. (1983). *Hıristiyanlaşan Türkler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Ghojoghi, G. (2019). *Osmanlıca yayınlanmış çocuk dergileri: grafik tasarım açısından bir inceleme.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Gülen, G. (2015). *Well-preserved boundaries: Faith and co-existence in the late Ottoman Empire*. Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.

Gümüş, M. (2008). Anayasal meşrûtî yönetime medhal: 1856 Islahat Fermanı'nın tam metin incelemesi. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, *47*, 215-240.

Gürel, Z., Temizyürek F., & Şahbaz N.K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Öncü Kitap.

İbar, G. (2018). *Anadolulu Hemşehrilerimiz – Karamanlılar ve Yunan Harfli Türkçe*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kahya, H. (2017). *Karamanlıca resimli bir çocuk dergisi: Angeliaforos Çocuklar İçün (1872)*. Grafiker Yayınları.

Kahya, H. (2022). İlk Türkçe çocuk dergilerinden biri: Angeliaforos Çocuklar İçün. *Turkophone*, *9*(3), 111-128.

Kahya, H. (2012). Karamanlıca eserlerde İslâm inancıyla ilgili terimler. *Journal of Turkology*, *22*(2), 39-62 .

Kahya, H. (2017). Karamanlıca bir Zebur'da yapı bakımından devrik cümleler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , *5*(3) , 679-692 .

Kahya, H. (2014). Karamanlıca bir Zebur: imlâ özellikleri ve metin örnekleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 219-237.

Kahya, H. & Kılıçarslan, M. (2009). Karamanlıcada i/e meselesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *2*(8), 200-211.

Kılıçarslan, M. & Kahya, H. (2009). Yunanca – Osmanlıca / Karamanlıca bir sözlük: Leksikon Ellinoturkikon. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic, 4*(4), 725-742.

Kahya, H. (2009). Karamanlıcada bir zarf-fiil eki (IncAs). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic, 4*(3), 1242-1252.

Kahya, H. (2008a). Karamanlıca zarf-fiil eklerinden örnekler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (19) , 131-152 .

Kahya, H. (2008b), Karamanlıca bir esere göre Karamanlıcada Arapça ve Farsça kelimeler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 3*(3), 480-501.

Kahya, H. (2008c), Karamanlıca bir kitap yeni hazne ve dil özellikleri (imlâ özellikleri ve ses bilgisi). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 3*(6), 367-407.

Kanmaz, F. E., & Aslan, C. (2022). An Investigation of children's and young adult books in the context of critical thinking skills acquisition. *Ankara Universitesi Egitim Bilimleri Fakultesi Dergisi*, *55*(2), 421-446. https://doi.org/10.30964/auebfd.1082458

Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı tarihi: Islahat Fermanı devri (1856-1861) Vol. 6.* Türk Tarih Kurumu.

Kaya, İ. (2022). *Çocuk dergilerine sosyolojik bir yaklaşım diyanet çocuk dergisi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Kılıçarslan, M. (2012). *Grek harfli Türkçe Ahd-i Cedit üzerinde dil incelemesi: Giriş-metin-inceleme-sözlük (I. cilt)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Mutlu, Ş. (2005). *Osmanlı devletinde misyoner okulları*. Gökkubbe.

Oğuzkan, F., (2007). *Çocuk edebiyatı*. Anı yayıncılık.

Okay, C. (1998). *Osmanlı çocuk hayatında yenileşmeler*. Kırkambar Yayınları.

Okay, C. (1999). *Eski harfli çocuk dergileri*. Kitapevi Yayınları.

Över, S. (2013). *Çocuk Dostu isimli eski harfli çocuk dergisinin yeni alfabeye aktarımı ve incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Özkan, U.B. (2022). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.

Somel, S. A. (2007). Kırım Savaşı, ıslahat fermanı ve Osmanlı eğitim düzeninde dönüşümler. In *150.yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Şimşek, H. (2001). XIX. yüzyıl çocuk dergiciliği ve eğitsel işlevleri üzerine. *Millî Eğitim Dergisi*, *151*, 1-9.

Şimşek, Ş. (2020). Çocuk edebiyatında değerler eğitimi. (Ed.) Şahin Şimşek & Funda Bulut. In *Çocuk edebiyatı yazarlarının kaleminden değerler eğitimi*. (pp. 9-19). Akademisyen Kitabevi.

Şirin, M.R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2016). Çocuk modernleşmesi ve çocuk edebiyatı. *Türk Dili Dergisi*, *10*(774), 37-38.

Şirin, M. R. (2017). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Kök Yayıncılık.

Strauss, J. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nda kimler neleri okurdu (19, 20. yüzyıllar)?, çev. Günil Ayaydın Cebe. *Kritik*, *2*(3), 205-265.

Tekemen, E. (20006). *Berlin Kongresi ve Osmanlı Devleti (1878).* Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Nalcıoğlu Ulusoy, B. (2006). *Mümeyyiz ilk Türkçe çocuk gazetesi (1869-1870).* Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Yalçın, A., & Aytaş, G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.

Yaşar, Ş. (2001). *İlk çocuk dergilerinden Mümeyyiz.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. bs). Seçkin Yayınları.

Yiğitbaşı, K. G. (2014). Türkiye'de çocuk dergiciliği: TRT Çocuk dergisi örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*, 37-56.

EDE, 2023; (3): 1-43 **Özgün Araştırma / Original Article**

Osmanlı Dönemi'nde İki Çocuk Dergisi: *Angeliaforos Çocuklar İçün* ve *Mümeyyiz* Dergileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Meryem Göker [1*]
Simge Güzey [2]
Mustafa Özdeş [3]

*** Sorumlu yazar**

[1*]Öğretim görevlisi, İstanbul Medipol Üniversitesi, Türkiye.
meryem.goker@medipol.edu.tr
ORCID ID https://orcid.org/0000-0001-5512-4017

[2] Öğretmen, MEB, Türkiye.
simgeguzey@gmail.com
ORCID ID https://orcid.org/0009-0009-0382-7648

[3] Öğretmen, MEB, Türkiye.
ozdesmustafa00@gmail.com
ORCID ID https://orcid.org/0009-0007-7086-3601

Makale geliş tarihi / First received : 10.07.2023
Makale kabul tarihi / Accepted : 06.09.2023

Bilgilendirme:

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

1- Tüm yazarlar araştırmaya eşit katkıda bulunmuştur.
2- Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.
3- Çalışma kamuya açık döküman incelemesine dayandığından etik kurul izni almayı gerektirmemektedir.
4- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmaktadır.

Bu makale *Turnitin* tarafından kontrol edilmiştir. Benzerlik oranı 16%

Atıf bilgisi:
Göker, M., Güzey, S. & Özdeş, M. (2023). Osmanlı Dönemi'nde İki Çocuk Dergisi: *Angeliaforos Çocuklar İçün* ve *Mümeyyiz* Dergileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *EDE Eğitim Dil ve Edebiyat Dergisi*, (3), 1-43.

ÖZ

Çalışmada Türk çocuk dergiciliğinin başlangıç dönemlerine karşılık gelen Osmanlı son dönemine odaklanılmaktadır. Alan yazına bakıldığında dönemin çocuk dergileri üzerine yapılmış çalışmaların hemen hepsinin Osmanlı Türkçesi ile yazılmış dergilere odaklandığı görülmektedir. Ayrıca genellikle tek bir dergi üzerine yapılan çalışmalar varken karşılaştırmalı çalışmalara çok daha az yer verildiği dikkati çekmektedir. Hâlbuki Osmanlı Devleti'nin son dönemi çok kültürlü bir toplumsal yapıyı barındırmaktadır. Bu yapıyı daha iyi çözümlemek adına karşılaştırmalı eser incelemesine başvurmanın etkili olacağı düşünülmektedir. Çalışmamızda bu amaçla Müslüman Türk çocukları için yayımlanan *Mümeyyiz* (1869-1870) dergisi ile Hristiyan Türk çocukları (Karamanlılar) için çıkartılan *Angeliaforos Çocuklar İçün* adlı dergiler karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Çalışmamız; çok kültürlü toplumsal yaşamı, Osmanlı'yı oluşturan unsurları ve dönemin sosyolojik yapısını, insan ilişkilerini, sosyal ve siyasal yapının çocuk dergilerine etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmamızda doküman incelemesi yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar karşılaştırmalı bir şekilde sunularak literatürdeki veriler ışığında tartışılmıştır. Dergilerin karşılaştırma ölçütleri için değer-kültür aktarımı, hakiki çocuk kitabı yazarlığı, politik çocuk kitabı yazarlığı, özne-nesne çocuk edebiyatı gibi bağlamlar belirlenmiştir. Çalışma, incelenen her iki derginin de günümüz modern çocuk edebiyatı önceliklerinden uzak ancak yayımlandığı dönemlerin amaçlarına hizmet noktasında başarılı olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Araştırma sonucuna göre hem *Angeliaforos Çocuklar İçün* hem de *Mümeyyiz* dergisi dindar, bilgili ve ahlaklı bir nesil yetiştirmek için didaktik bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak *Angeliaforos Çocuklar İçün*'de Hristiyanlık öğretileri temel alınırken *Mümeyyiz*'de Müslüman inancı esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler

Tarihî çocuk dergileri, *Mümeyyiz*, *Angeliaforos Çocuklar İçün*, Yunan harfli Türkçe, Osmanlı son dönemi.

1. GİRİŞ

Çocuk dünyasını onlara özgü bir gözle yansıtan, edebiyatın birçok türünü, habercilik teknolojisi ve iletişimi göz önünde bulunduran çocuk dergileri çocuğun pedagojik gelişiminde de önemli bir yer tutmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2017). Tanzimat Dönemi itibarıyla Batı edebiyatının etkisine girmeye başlayan Türk edebiyatı ile hayatımıza giren bu dergiler, modernleşme çabalarının da önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Aynı dönemde devam eden hareketler, eğitim ve kültür alanında birçok yeniliği başlatmıştır (Yiğitbaşı, 2014). Böylece doğrudan çocukları hedefleyen bir süreli yayın türünün edebiyatımıza katılması sağlanmıştır.

"Dergiler, genellikle dönemlerindeki siyasî ve sosyal gelişmelere göre hareket etmişlerdir. Rejime ters düşecek yayınlardan kaçınmışlardır. Meşrutiyet'e kadar saltanatın, 1908'den sonra Meşrutiyet'in, 1923'ten sonra da Cumhuriyet'in savunuculuğunu yapmışlardır. Fakat ne olursa olsun, çocukların okuma ihtiyaçlarını karşılayacak en önemli kaynaklar olmuşlardır" (Över, 2013). Bu bakımdan çocukların karakter eğitimi inşasında çocuk dergilerinin etkisi büyüktür. Balcı (2014) da çocuk dergilerinin erken yaşlardan itibaren çocuklarda genel kültürün zenginleştirilmesinde, edebî zevkin yerleştirilmesinde, okuma ve süreli yayın takip etme alışkanlığı kazandırılmasında önemli etkilere sahip olduğunu ifade eder.

O günden bugüne gelişen çocuk dergileri okuma başta olmak üzere çok sayıda başlıkta katkı sağlamaktadır. Okuma alışkanlığının kazandırılmasından yaratıcılık ve hayal

gücünün gelişmesine (Alabaş, 2018), metinlere yönelik eleştirel düşünmeden iletişim becerilerinin gelişmesine birçok faydadan söz edilebilir. Ayrıca çocukların okuma faaliyetleri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki düşünüldüğünde (Kanmaz ve Aslan, 2022) çocuk dergilerinin bu konuda ciddi bir potansiyeli olduğundan söz edilmelidir. İki asra dayanan Türk çocuk edebiyatı dergiciliğinin potansiyeli bu bakımdan çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Çocuk dergilerinde içerik çeşitli kategorilerle çocuklara sunulmaktadır. Farklı amaçlarla farklı çatılar altında çocuk dergisi çıkarılabilir. Bu farklılık, çocuk dergilerini de çeşitlendirmektedir. Çocuk dergilerinin genel çocuk dergileri, ünite dergileri ve okul- sınıf dergileri olmak üzere üç başlık altında incelenebileceğini söyleyen (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007) bu dergilerin mahiyetine ilişkin olarak şöyle der: "Ünite dergileri yardımcı ders malzemesi olarak çeşitli yayın kuruluşları tarafından hazırlanmaktadır. Okul veya sınıf dergilerinin nasıl çıkarılacağının ölçütleri Millî Eğitim Bakanlığı tarafından genelgelerle belirlenmektedir. Daha geniş bir kitleye hitap eden ve estetik değerleri de barındıran dergiler ise genel çocuk dergileridir."

Çocuk dergilerinde bulunması gereken bazı özellikler vardır. Bu özellikler Oğuzkan'a (2000) göre şu şekilde sıralanmaktadır:

- Dergilerde kullanılan tüm görseller, içeriği uygun olarak düzenlenmeli ve anlaşılır nitelikte olmalıdır.
- Güncel olaylara genişçe yer verilmeli ve bu olayları açıklayan görsel ögelerden faydalanılmalıdır.
- Dergilerde kullanılan bölümler (resim, fotoğraf, bulmaca, yazı vb.) dengeli bir şekilde dağıtılmalıdır.
- Yazılar; çocukları okumaya teşvik eden bir mahiyette, hem öğretici hem eğlendirici nitelikte olmalıdır.
- Çocukların yaratıcılıklarını geliştirecek işlere yönlendirme amaçlı yazılar, şekiller kullanılmalıdır.
- Farklı yazı türlerine yer verilmelidir.
- Çocukların ilgisini çeken çeşitli hobilere yer verilmelidir. Bunlar: fotoğrafçılık, müzik, tiyatro bale vs. gibi çeşitlendirilebilir.
- Metinler, anlaşılır bir dil kullanılan kısa cümleler ve paragraflarla inşa edilmelidir.

Dünyada çocuk dergilerinin tarihine bakıldığında ise dergi yayınının 17. yüzyılda Avrupa'da başladığı görülmektedir. En eski dergi, Hamburg'da bir ilahiyatçı ve şair olan Johann Rist (1607-1667) tarafından yayına başlamıştır. Bir Alman dergisi olan bu yayının ismi Erbauliche Monaths-Unterredungen'dir (1663–68). Derginin yayın hayatına başlaması sonrasında ise bir grup dergi daha yayın hayatına atılmıştır: Journal des Sçavans (daha sonra Journal des Savants; 1665), Fransa'da yazar Denis de Sallo (1626-1669). İngiltere'de Philosophical Transactions (1665) dergisi ve İtalya'da ise Francesco Nazzari (1634.1714) tarafından Giornale de' letterati (1668) dergisi yayınlanmıştır (Ghojoghi, 2019).

19. yüzyıldan itibaren Batı'dan alınmaya başlanan yeni fikir ve türler gazete aracılığıyla geliştirilmiş, modern Türk edebiyatı gibi Türk çocuk edebiyatı da gazete/dergilerde doğmuştur. Tanzimat Dönemi'nde gazeteciliğin gelişmesi ile ilk çocuk gazete/dergileri de görülmeye başlar. İlk süreli çocuk yayınları genellikle haftalık ya da on beş günlük olarak çıkmalarına rağmen bunlar daha çok gazete gibi düşünülmüş, dergi, dolayısıyla çocuk dergisi kavramının yerleşmesi zaman almıştır. Mecmua-yı Nevresidegân ve Ceride olarak takdim edilen Çocuklara Talim dışında bu yayınlar için ya gazete tanımlaması yapılmış ya da herhangi bir adlandırmaya gidilmemiştir. Tanzimat'la başlayan bu belirsizlik Meşrutiyet Dönemi'nde de sürmüştür (Okay, 1999). Dolayısıyla 19. yüzyılda çocuk dergiciliğinin başlangıcını oluşturan dönemi açıklamak faydalı görünmektedir.

Bu çalışmanın amacı, *Angeliaforos Çocuklar İçün* (bundan sorna AÇİ) ve *Mümeyyiz* dergilerini karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bununla birlikte çalışma 4 alt amaç çerçevesinde şekillenmiştir:

- AÇİ ve Mümeyyiz dergileri değer- kültür aktarımı bağlamında nasıl değerlendirilmektedir?
- AÇİ ve Mümeyyiz dergileri hakiki çocuk kitabı yazarlığı bağlamında nasıl değerlendirilmektedir?
- AÇİ ve Mümeyyiz dergileri politik çocuk kitabı yazarlığı bağlamında nasıl değerlendirilmektedir?
- AÇİ ve Mümeyyiz dergileri özne-nesne çocuk edebiyatı bağlamında nasıl değerlendirilmektedir?

1.1. 19. Yüzyılda Çocuk Dergiciliğinin Başlangıcına Giden Dönem (1850-1900 İlk Yılları)

18. yüzyıl Avrupa ve Kuzey Amerika'daki gelişmeler Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal kültürel ve sosyal yapı konularında değişime sürükleyen başlıca etmenlerdir. 19. yüzyıla damgasını vuran ve yüzyılın gidişatını değiştiren Fransız İhtilali'nin ortaya koyduğu ilkeler, zihniyet değişimine neden olmuş ve günümüz siyasi, iktisadi ve sosyal olaylarının tarihî zemininin oluşmasında önemli etkide bulunmuştur (Gümüş, 2008). Bu değişim ve dönüşüm sürecini hızlandıran etmenlerden Islahat Dönemi ve Meşrutiyet Dönemi olayları tarihî zeminin oluşmasındaki önemli etkiyi incelemede kılavuz olacaktır.

Islahat Dönemi'ndeki siyasi olayların başlıcaları şu şekildedir: Karadağ İsyanı (1861-1864), Eflak Boğdan Olayları (1861-1866), Sırbistan Olayları (1862-1867), Girit İsyanı (1866-1868), Hersek İsyanı (1875-1876), Bulgar İsyanları (1836-1876) (Karal, 1988). Meşrutiyet Dönemi'nde gerçekleşen olaylar ana başlıklar hâlinde ise şu şekildedir: I. Meşrutiyet'in ilanı (1876), Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) Berlin Konferansı (1878), Mısır'ın İngiltere tarafından işgali, Doğu Rumeli Krizi, Osmanlı-Yunan Savaşı (1897-1902) (Çetinsaya, 2016). Aynı dönemde Islahat Fermanı ile toplum yapısı için yeni bir düzen oturtulması hedeflendiği görülmektedir. Toplumun her kesiminden insanın ortak bir paydada gelişim ve değişim sağlanmasında en mühim unsur olarak da Fermanı ön plana çıkmaktadır (Ermen, 2010).

Islahat Dönemi siyasi olaylarının veya isyanların yanında, eğitim yapısının, kültürel ve toplumsal yapının değişmesi eğitim sisteminin yönlendirilmesi etkisi ile olacağından azınlıkların durumu ile ilgili iyileştirmelerden öte Islahat Fermanı içindeki eşitlik ve toplumsal sözleşme havasının yansıması 1 Eylül 1869 yılındaki Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilk defa kanun üstünlüğüne bağlı olarak sistemli bir reform yapılmış ve eğitim kurumlarının hepsi tek bir çatı altında sistematize edilmeye başlanmıştır (Somel, 2007).

19. yüzyıldaki Osmanlı dinamiklerine bahsedilen hususlar içinden bakıldığında iki çerçeve ile karşılaşılmaktadır. Dönemde devletin iç kurumlarında yaşadığı problemler bariz bir şekilde göze çarpmakta ayrıca bununla beraber içten gelen çözüm tekliflerinin uygulanmaya çalışıldığı da görülmektedir. Böylece devletin çöküşü aynı zamanda toplumdaki dönüşüm ve değişimlere de zemin hazırlar gözükmektedir. Bu dönemki siyasi ve sosyal gelişmelerin en mühim ayırıcısı ise 1. Meşrutiyet'tir.

1.2. 1. Meşrutiyet Dönemi'ndeki Tablo

Avrupa'da eğitim gören öğrenciler ve Batı dillerinden, bilhassa Fransızcadan, kaynakların çevrilmesi devlet ve fikir adamları üzerinde de etkiler oluşturmaya başlamıştır. Sürecin paydaşları olan aydınlar, güncel düşünme sistemlerinin halka indirgenememesi hâlinde asla başarılı olamayacağını fark ederek meşrutî bir ifadenin de gerekli olduğunu ifade etmişlerdir (Tekemen, 20006). Sultan Abdülaziz'in vefatı sonrasında inşa edilen ve II. Abdülhamid dönemi ile beraber kısa süren meşrutî idare süreci de başlamış oldu (Cleveland, 2008). Siyasi olarak başlayan bu süreç; bir yandan da çok sayıda sosyal, toplumsal, siyasi hadisenin ve eğitim hadisesinin de başlatıcısı olarak kritik bir önem taşımaktadır.

Dönemin bir diğer ehemmiyeti de 77-78 harbidir. Dönemde gerçekleşen göç hadiseleri, Balkanlarda bulunan nüfusun büyük oranda Anadolu'ya kaymasına sebep olmuş ve heterojenleşen bölge yapıları için tekrar düzen kurulması gerekliliği doğmuştur (Tekemen, 2006).

Heterojen yapının hüküm sürdüğü toplumsal hayatın yayıncılığa etkisine bakıldığında Strauss'un (2009) ifadeleri ile dönemin yayıncılığına ilişkin olarak Gülhane Hatt-ı Şerifi'yle yürürlüğe konan Tanzimat Fermanı ile gelen reformlara dek Osmanlı İmparatorluğu'nun farklı etnik dillerdeki (Türkçe, Arapça, Rumca, Bulgarca, Ermenici, Yahudi İspanyolcası vb.) okuma gereçlerinin yalnızca Osmanlı başkentindeki ve Tuna Prenslikleri'ndeki basın ve yayıncılar tarafından değil, aynı zamanda ülke sınırları dışındaki matbaalar tarafından da sağlanmakta olduğu görülmektedir.

Bu dönemde diğer yandan devam eden eğitim yapıları ise misyonerlerin kurduğu okullardır. İlgili kurumlar oluşan kaos ve boşluklardan yararlanarak yayın ve benzeri yoluyla tabandaki nüfuzunu kuvvetlendirme yoluna gitmiştir (Canyaş & Canyaş, 2012). Misyoner okulların beklenmedik pozitif etkisi ise etkilerinin kırılması için açılan Müslüman okulları olarak sayılabilir (Mutlu, 2005). Bu dönemde çok sayıda farklı topluluk ve misyonerler arasında iyice artan heterojen yapı Hristiyan Karaman Türklerini de içine almaktadır. Karaman Türkleri içinde bulunduğu devletin toplulukları ile ilişki hâlindedir ve 14. yüzyıldan bilitibar Karamanlılar adı ile anılmıştır (Ağca, 2006). Karamanlılar da dâhil olmak üzere dönemde çıkarılan pek çok

derginin aynı zamanda topluma ulaşma ve çocukları da hedeflenen amaçlar doğrultusunda eğitme çabası taşıdığı söylenmelidir.

Strauss (2009) Bir edebiyatı destekleyecek kadar geniş bir okur kitlesinin Kırım Savaşı ve Islahat Fermanı'na denk gelen dönemde oluştuğunu aktarırken önceki dönemlere göre genişlemiş olan okur kitlesinin okuryazar oranına bakıldığında bugüne göre yine oldukça geride olduğunu ifade eder.

Okuryazar oranının nispeten önceki dönemlere göre iyi olması yayıncılık faaliyetlerinde de bazı ilerlemeleri tetiklemiştir. Demir (2016) Osmanlı'da yayınlanan ilk derginin 1849 yılında tıp alanında yayım yapan Vaka-yı Tıbbiye olduğunu, bu ilk dergiden sonra diğer dergi örneklerinin 1860 senesinde görülmeye başladığını aktarmaktadır. 1860'lı yılların, Osmanlı'da basının hareketlenmeye başladığı yıllar olarak kayda geçtiğini ifade etmektedir. Bu yıllardan itibaren devletten bağımsız kişiler ve cemiyetler tarafından birçok süreli yayın görülmeye başlamıştır. Çocuklara yönelik yayınların ortaya çıkması da bu döneme rast gelmektedir. Bu doğrultuda 19. yüzyılda çocuklara yönelik dergicilik faaliyetlerine bakmak faydalı olacaktır.

1.3. 19. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği

Türkiye'de çocuk dergiciliği alanında çalışmaları bulunan Alpay (1980), kataloglar üzerinden yaptığı çalışma sonucunda 1869'dan 1928'e kadar geçen sürede çocuk dergisi olabileceğini düşündüğü 73 adet dergi ismi belirtmiştir. Dönemin çocuk dergilerinin kimi çocuklara yönelik olarak gazete eki ya da müstakil dergi olarak çıkmış, kimi çocuklara içerik sunmak için özel bir bölüm ayırmıştır. Kara (2022) çalışmasında dergilerin genel anlamda farklı konu, ilgi alanı, yaş ve cinsiyet gruplarına hitap eden dergiler olarak yayımlanmaya başladıklarını fakat zaman içerisinde farklı gruplara hitap edecek şekilde ayrı ayrı çıkarıldıklarını ifade etmiştir.

Dergilerin hemen hepsinde çocuklardan gelen yazılar, şiirler, fotoğraflar ve mektuplar yer almaktadır. Dergilerde reklam ve ilanlara da rastlanmaktadır. Bu ilan ve reklamlar Meşrutiyet'in ilanıyla beraber çocuklara yönelik bir hâl almıştır. Dergilerin fiyatlarında tirajlarına göre değişiklikler görülmektedir (Devrim, 2005).

1869-1922 yılları arasında çıkan belli başlı çocuk dergileri şunlardır: Mümeyyiz (1869), Angeliaforos Çocuklar İçün (1872), Hazîne-i Etfâl (1873), Sadâkat/Etfâl (1875), Âyîne (1875), Arkadaş (1876), Tercümân-ı Hakîkât (1879), 'Â'ile (1880), Bağçe (1880), Mecmû'a-i Nevresîdegân (1881), Çocuklara Arkadaş (1881), Çocuklara Kırâ'at (1881), Vâsıta-i Terakkî (1882), Etfâl (1886), Teşvîk (1886), Numûne-İ Terakkî (1887), Çocuklara Ta'lîm (1887), Mekteb (1891), Çocuklara Mahsûs Gazete (1896), Çocuklara Rehber (1897), Çocuk Bağçesi (1905), Musavver Küçük Osmanlı (1909), Mekteblilere Arkadaş (1910), Talebe (1912), Çocuk Dünyâsı (1913), Ciddî Karagöz (1913), Çocuk Yurdu (1913), Mektebli (1913), Çocuk Duygusu (1913), Türk Yavrusu (1913), Çocuklar 'âlemi (1913), Çocuk Bağçesi (1914), Çocuk Dostu (1914), Mini Mini (1914), Küçükler Gazetesi (1918), Hür Çocuk (1918), Haftalık Çocuk Gazetesi (1919), Lâne (1919), Hacıyatmaz (1920), Bizim Mecmû'a (1922).

19. yüzyıl içinde Batı etkisi yeni yayın türleri bilinen ilk çocuk edebiyatı dergisi Mümeyyiz'i de beraberinde getirmiştir. 1869 yılında yayın hayatına başlayan bu dergi, bilinen ilk çocuk edebiyatı dergisi olarak da raporlandırılmıştır (Yaşar, 2001). Bununla beraber yeni çalışmalar Avedaper'in bilinen ilk çocuk dergisi olarak ele alınması

gerektiğine işaret etmektedir (Kahya, 2022). Dergi döneminde ülkenin aydınlatılması ve halkın eğitilmesi için araç olarak hizmet eden çok sayıda yayın türünden biri olarak değerlendirilmektedir (Şimşek, 2001). Paralel şekilde içeriğinde eğitici yazılar, hikâyeler ve çocuklara katkı sağlayacağı düşünülen metinler barındırmaktadır (Okay, 1998). Derginin değeri sebebiyle ilk el çalışmalar 1928 sonrası kabul edilen yeni harflerle de neşrini tavsiye etmektedir (Bayram, 2005). Dergi dinî motifler gibi farklı çalışmalar için de incelemeye konu edilmiştir (Arslan, 2007).

İlk dergiler arasında ön plana çıkan bir diğer çocuk edebiyatı ürünü AÇİ çalışmasıdır. 1872 yılında başlayan bu çalışma Mümeyyiz ile ilk çocuk dergileri arasında değerlendirilmektedir (Kahya, 2022). Dergi, tam metin hâlinde kitap olarak da basılmış ve Latin harflerine aktarılmıştır (Kahya, 2017). Haberci Melek ismi ile de bilinen bu yayın Amerikan Misyonerleri Şirketi tarafından Anadolu'daki Karamanlılara bastırılıp yayınlanması amacıyla sunulmuştur (Kılıçarslan, 2012). Eser Karamanlı Türkçesi grameri için de önemli bir kaynak olarak çalışılmıştır (Ekşi, 2015). Misyonerlik faaliyetlerinden hareketle başlamış olan bir derginin dönem için tarihî bir tanık ve metin havuzu oluşturduğunu notlamak gerekmektedir (Gülen, 2015).

İki derginin hem ilk çocuk dergisi çalışmalarını yansıtması hem de döneme tanıklık etmesi geçmişle bugün arasında bağ kurma fonksiyonu bakımından da mühimdir. Dolayısıyla dergilerin içindeki metinlerin potansiyelinin çalışılması ders kitaplarının ana kaynağı olan metinler için de zengin bir veri havuzu potansiyeli sunmaktadır. Çalışmanın devamında dergilerin incelenmesi için inşa edilen metoda geçilmektedir.

2. YÖNTEM

Tam nitel araştırma olarak tasarlanan bu çalışmada doküman incelemesi metoduyla veriler elde edilmiştir. Nitel araştırma kavramının bir şemsiye kavram olarak kullanılmasından ötürü tam bir tanımının yapılmasının zor olduğunu belirten Yıldırım ve Şimşek (2016) nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma şeklinde tanımlamaktadır. Doküman inceleme yöntemini ise Özkan (2022) araştırmanın veri setini oluşturan birincil veya ikincil kaynak olarak değerlendirilen çeşitli dokümanların elde edilmesi, gözden geçirilmesi, sorgulanması ve analizi olarak tanımlamaktadır.

2.1. Araştırma Nesnesi

Araştırma nesnelerini AÇİ ile Mümeyyiz dergilerinin sayıları oluşturmaktadır. Çıkmış sayılardaki metinler ve oluşturdukları içerik detaylı olarak incelenecektir. Bu çerçevede Türkçe literatürde çocuk edebiyatı dergiciliğinin iki derginin oluşturduğu çerçevede de derinlikli incelenmesi hedeflenmiştir. Böylece çocuk dergiciliğinin başlangıç dönemi için de kapsayıcı bir çerçeve oluşturulmuş olacaktır.

Resim 1. *AÇİ* Dergisi **Resim 2.** *Mümeyyiz Dergisi*

2.1.1. Angeliaforos Çocuklar İçün (AÇİ)

Angeliaforos Çocuklar İçün, çocuklara dinî ve ahlakî nasihatler vererek onları yetiştirmeyi amaçlayan bir çocuk dergisidir ve Yunan harfleriyle Türkçe olarak yayımlanmıştır. Çünkü hedef kitlesi Anadolu'nun sadece Türkçe bilen (hiç Rumca bilmeyen) Karamanlı[2] çocuklarıdır. Derginin ilk sayısında geçen "Ne kadar havesle isteriz ki size eyi şeyler öyredelim ki asla unutmayasınız." cümlesi ile bu amacın açıkça belirtildiği söylenebilir. Derginin 1872-1895 yılları arasında yayın yaptığı bilinmektedir. Kahya (2017) da eserinde Angeliaforos'un Yunancada "haberci" anlamına geldiği nakletmektedir. Kahya (2017), Angeliaforos Çocuklar İçün dergisinin 1872 sayılarını ele almıştır. Derginin 3. sayısının eksik olduğu ve 1872'de 12 sayı yayımlandığı da eserdeki bilgiler arasındadır. Altuntaş'ın (2021) yüksek lisans tezinde ise 1872-1896 arasında yayımlanan sayıların analitik bibliyografyasına yer verilmiştir. Yine Kahya (2022) tarafından derginin 1872 yılına ait ilk cildi, içerik bağlamında incelenerek değerlendirilmiştir. Dergi Amerika Misyonerler Şirketi (ABCFM) tarafından Matbaa-i Aramiyan'da İstanbul'da basılmıştır. Dergide genellikle metinlerin yazarlarına yer verilmediği, çoğunun anonim yazar olarak hazırlandığı görülmektedir.

[2] Çalışmanın odak noktası dergiler olduğundan Karamanlılar ve Karamanlıca üzerine burada bilgi verilmeyecektir. Ancak daha fazla bilgi için bk. Eröz (1983); Baykurt (1932); İbar (2018); Ağca (2006), Kahya (2017), Kahya (2014), Kahya (2012), Kahya ve Kılıçarslan (2009), Kılıçarslan ve Kahya (2009), Kahya (2009), Kahya (2008a), Kahya (2008b), Kahya (2008c), Kahya (2003), ve Ancak daha fazla bilgi için bk. Ağca (2006), Kahya (2017), Kahya (2014), Kahya (2012), Kahya ve Kılıçarslan (2009), Kılıçarslan ve Kahya (2009), Kahya (2009), Kahya (2008a), Kahya (2008b), Kahya (2008c), Kahya (2003), Balta (1987a), Balta (1987b), Balta (1990), Balta (1997), Balta (2014a), Balta (2014b), Balta (2018a), Balta (2018b), Balta (2021).

2.1.2. Mümeyyiz

Mümeyyiz dergisinin 1869 yılında yayın hayatına başladığı bilinmektedir. Sıtkı Efendi tarafından çıkarılan dergi, Mümeyyiz gazetesinin haftalık eki olarak 1869-1870 yılları arasında 49 sayı olarak yayımlanmıştır. Türk edebiyatında ilk çocuk dergisi olarak kabul edilmektedir. Mümeyyiz isimli siyasî gazetenin eki olarak cuma günleri yine aynı adla Mümeyyiz olarak ancak isminin hemen altında "Çocuklar için gazetedir'' ibaresiyle yayımlanmıştır (Nalcıoğlu, 2006, s.6). Derginin her sayısı farklı renkteki kağıtlara basılarak yayımlanmıştır.

Bayram (2005), ilk sayısı 15 Teşrin-i Evvel 1869'da (Hicrî 9 Recep 1286), son sayısı 14 Teşrin-i Evvel 1870'de (Hicrî 19 Recep 1287) çıkan derginin Tanzimat Dönemi'nde çıkarılan dergiler içerisinde en uzun süre yayında kalmayı başaran dergi olduğunu ifade etmektedir. Mümeyyiz dergisinin 49 sayısının tamamı Latin alfabesine aktarılmıştır. Arslan'ın (2007) çalışmasında Yaşar'ın (2001) çalışmasında bulunmayan 25,28,33,38,39 numaralı sayılara da yer verilmiştir. Bu çalışmada sözü edilen iki incelemedeki metinlerden yararlanılmıştır.

Mümeyyiz, ilk çocuk dergisi olarak kabul edilmesine karşın bu dergi üzerine yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Mümeyyiz dergisi hakkında yapılan belli başlı çalışmalar şunlardır:

Yaşar (2001) "İlk Çocuk Dergilerinden Mümeyyiz'' başlıklı çalışmasında Mümeyyiz gazetesi ve gazetenin aynı adla yayınlanan eki olan Mümeyyiz dergisi hakkında detaylı bilgilere yer vermektedir. Derginin biçimsel özellikleri ve içeriği, yer verilen yazılar, tercih edilen konular belirtilmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Mümeyyiz dergisinin tam metnine yer verilmekte, derginin 6 sayısına erişilemediğinden bunların incelenmediği belirtilmektedir. Arslan (2007) "Mümeyyiz Dergisi'ndeki Dinî Motiflerin Din Eğitimi Açısından İncelenmesi'' başlıklı çalışmasında Mümeyyiz dergisindeki dinî motifleri incelemektedir. Dinî motifler işledikleri konulara göre din eğitimi ile ilişkilendirilip sınıflandırılmıştır. Arslan (2007) çalışmasında Mümeyyiz dergisinin 49 sayısının tamamını metin olarak sunmuştur.

Nalcıoğlu (2006) "Mümeyyiz İlk Türkçe Çocuk Gazetesi (1869-1870)'' isimli çalışmasında Mümeyyiz dergisini biçim ve içerik açısından değerlendirmektedir. Biçimsel özellikler kısmında sayfa düzeni, yazar kadrosu, gazetenin dili, gazetenin yayın aralığı ve nüshalar gibi birtakım başlıklar üzerinde durulmaktadır. Derginin içeriği ise çocukların ahlaki eğitimi, eğitime teşvik, kız çocuklarının okutulması, çocuklara devlet ve millet sevgisinin aşılanması, okul eğitimine ek olarak verilen bilgiler, fıkra ve sorular, teşekkür mektupları gibi başlıklar üzerinden incelenmektedir.

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin toplanması için ilk adımda AÇİ ile Mümeyyiz dergilerinin sayıları pdf formatında derlenmiştir. Derlenen sayıların incelenmesi için dergilerin sayıları taranmış ve içerikleri Şirin'in (2017) görüşleri doğrultusunda belirlenen dört kritere göre değerlendirilmiştir. Değer kültür aktarımı, hakiki çocuk kitabı yazarlığı, politik çocuk kitabı yazarlığı, özne nesne çocuk edebiyatı bağlamları çalışmada dikkate alınan kriterlerdir. İlgili kriterlere göre içerikler, karşılaştırmalı olarak incelenmiş nihayetinde de dergilerin ortaya koyduğu bulgular mukayeseli şekilde sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu çalışmada, AÇİ ve Mümeyyiz dergileri değer-kültür aktarımı, hakiki çocuk kitabı yazarlığı, politik çocuk kitabı yazarlığı, özne-nesne çocuk edebiyatı bağlamlarında karşılaştırılmalı olarak değerlendirilecektir.

3.1. AÇİ ve Mümeyyiz Dergilerinin Değer-Kültür Aktarımı Bağlamında Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çocuk edebiyatı ürünlerinin değer ve kültür aktarımı açısından oldukça önemli olduğu bilinmektedir. Çocukların bu metinler aracılığıyla bağlı bulundukları toplumun kültür ve değerlerini içselleştirebileceği düşünülmektedir. Özellikle değerler eğitimi, çocuk edebiyatı alanında sıklıkla incelenen konulardandır. Değerler; iyi ile kötünün, doğru ile yanlışın, yapılması gerekenle yapılmaması gerekenin ayırt edilmesine olanak sağlayarak kendisiyle ve toplumla barışık yaşama konusunda bireye rehberlik eden kabuller ve inançlardır (Şimşek, 2020).

Çocuk edebiyatı okuma alışkanlığı kazandırma sürecinde, ana dili öğretiminde ve edebiyat okuru yetiştirmede olduğu kadar, değer aktarımında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu yüzden çocuk edebiyatı ürünlerindeki değerlerin farkında olunması ve bu değerlerin niteliğinin incelenmesi gerekir. Değerler arasında evrensel ve ulusal değerler bulunmaktadır. Her ülkenin kendine özgü ulusal değerleri vardır ve bunları korumak adına millî eğitimlerinin genel amaçlarını ulusal değerlerine göre yapılandırmaktadır. Çocuk edebiyatı ürünlerine dinleme veya okuma becerisiyle ulaşan çocuğun hedeflenen değerleri kazanması daha da kesinleşir, kendisini öğrenerek eğitir ve yaşam boyu sahip olacağı değerlerini belirlemesine katkı sağlar (Baş ve Çiros, 2019). Bu çalışmada incelenen dergilerde dinî değerlerin aktarımının merkezde olduğu görülmektedir.

AÇİ isimli çocuk dergisinin kültür aktarımında kültürden ziyade din ve ahlak aktarımını hedeflendiği görülmektedir. Esasında AÇİ çocuk dergisinin ilk sayısında yazar "Sevgülü Çocuklar" başlıklı metinde Hristos'un "Kuzularımı güt." diye ettiği emri icra ettiklerini vurgulamaktadır. Dolayısıyla dinî değer aktarımının yapılacağının dergide açıkça vurgulandığını söyleyebiliriz. Yine aynı sayının aynı metninde kötü sohbetleri, itaatsizliği, kuralsızlık ve kıskançlığı bırakmaları nasihati verilmektedir. Çocuklara aktarılmaya çalışılan değerlerin veya çocukların uzaklaşması gerektiği düşünülen davranışların metinde sezdirme yoluyla değil de açıkça dile getirilerek aktarıldığı görülmektedir.

AÇİ'nin ilk sayısında "Oyunda Hırslanmamak" başlıklı metin, çocukların kavga etme ve hırslanma davranışlarını terk etmelerine dair açık nasihatler içermektedir. AÇİ'nin değerleri zıtlıklardan hareketle çocuklara sunması da yine dikkat çeken unsurlar arasındadır. Derginin 9. sayısının "Tenbel Karlo" metninde çalışkanlık değeri aktarılmaya çalışılırken tembel ve işe yaramazlık durumu üzerinden bunun gerçekleştirilmesi örnek olarak kabul edilebilir.

Bununla birlikte tüm değer aktarımlarının zıtlıklar üzerinden sunulduğunu söylemek mümkün değildir. AÇİ dergisinin 10. sayısında "Bir Alaman Çocuğun Kendi Pederi İçün Etdiği" isimli metinde anne-babaya hürmet değeri çocuklara iyinin örneklenmesi ile anlatılmıştır. 5. sayıda alçak gönüllülük değeri "Mağrurluk" başlıklı metinde, 8. sayıda "Çocuklar Hristos'a Nasıl Hizmet Edebilirler?" başlıklı metinde ve 1. sayıda

"Gözleriniz Açık ve Elleriniz Hazır Olsun" başlıklı metinde yardımseverlik değeri, 11. sayıda hayvanseverlik değeri "Bir Küçük Köpeğin Bir Gemiyi Tehlikeden Kurtarması" başlıklı metinde yer almaktadır.

AÇİ'nin ilk sayısında geçen "Hem öyle hoş bir tarz ile öyredelim ki asla unutmayasınız" cümlesi, esasında derginin üslubu veya değerlerin karşıya aktarım şeklini önemsediğini göstermektedir. Bu da salt değer-kültür aktarımının -ki dergide değer olarak dinî, ahlakî değerin aktarılması söz konusudur- yanı sıra anlatım şekline de dikkat edildiğini göstermektedir.

Mümeyyiz dergisi değer-kültür aktarımı bağlamında incelendiğinde ise en sık işlenen ve üzerinde en çok durulan konunun çocukların ahlak eğitimi olduğu görülmektedir. Derginin ilk sayısında derginin çıkarılış amacı *"maksud"* başlığı ile ifade edilmekte ve asıl amacın çocuklara güzel ahlak ve terbiye kazandırmak olduğu belirtilmektedir.

Mümeyyiz'in 6. sayısındaki "İhtâr" başlıklı yazıda da gazeteyi çıkarmaktaki amacın küçük büyük tüm çocukların terbiyesine hizmet etmek olduğu ifade edilmektedir. Amacın, çocuklara birtakım güzel ahlak ve davranışların, erdemlerin kazandırılması olduğunu söylemek mümkündür.

Mümeyyiz dergisinin 4. sayısındaki "Fıkrât-ı Muhtasıra" başlıklı metinde ilim ve edebin en güzelinin bunlarla böbürlenmemek, kibirlenmemek olduğu belirtilmekte ve "Ben alimim, sen cahilsin." demenin edepsizlik olduğu nasihat edilerek alçak gönüllülüğün önemi vurgulanmaktadır.

Yine 4. sayıda "Beyit" başlığı altında *"çirkin huylunun rızkının az olacağı", "sözü doğru olanın güzelliğinin çok olacağı", "en büyük iyilik, düşmüş olana yardım etmek ve yetişmektir"* gibi çeşitli beyitler üzerinden nasihatlar verilmiştir. "Ali ve Veli Nâmında İki Çocuk Hikâyesi'' başlıklı metinde Ali ve Veli adlı iki zıt karakterli çocuk üzerinden büyüklere saygı ve hürmetin ne kadar güzel bir davranış olduğu aktarılmaktadır. Değer-kültür aktarımı özellikle hikâye ve fabllar aracılığıyla AÇİ'deki gibi genellikle zıtlıklar üzerinden yapılandırılmaktadır.

Mümeyyiz'in 9. sayısında verilen "Kar Yağması'' başlıklı metinde empati kurma, yardımlaşma, dayanışma, iyilikseverlik gibi değerlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

Mümeyyiz dergisinde dinî değer ve motiflere genişçe yer verilmektedir. Derginin 3. sayısındaki "Makâle-i Ahlâkiyye" başlıklı metinde çocuklara gerekli olan iyi huylardan ve sakınılması gereken kötü huylardan bazılarına yer verildiği görülmektedir. Bu huy ve davranışların iyisine alışıp kötüsünün terk edilmesi durumunda dünya ve ahirette hayır ile anılacağı ifade edilmektedir. Söz konusu metinde öğretmene, anne ve babaya itaat, sadakat, kanaat etme, cömertlik, sağlığı korumak, insanlarla iyi ve yakın ilişkiler kurmak, edep ve terbiye, arkadaşlık hukuku, hukuka uyma, ırz ve namusu koruma gibi değer ve alışkanlıklar uyulması gerekenler olarak sıralanırken yalancılık, iki yüzlülük, gıybet, zarar verme, bencillik, haset, hilekârlık, arsızlık, kötü söz, hırsızlık, ağzı gevşeklik, hakaret, garez ve kin, düşmanlık etme, cimrilik, hainlik gibi kötü huy ve davranışlar sıralanmış ve bunlardan kaçınmak gerektiği belirtilmiştir. Derginin farklı sayılarında; büyüklere ve hocalara saygı, öğretmene, anne babaya itaat ve sözlerine riayet etmek (s.1) büyükleri saymak, faydalı işlerle uğraşmak, çalışkan olmak (s.3), çalışmak, gayret etmek (s.4), yalan söylememek,

iyi huylu olmak, güzel söz söylemek (s.5), kanaat etmek, yetinmek, açgözlü olmamak (s.28), özel hayatın gizliliğine dikkat etmek (s.33) gibi değerler, güzel alışkanlık ve davranışlar üzerinde durulmaktadır.

İki dergi de değer-kültür aktarımı noktasında paralellik olduğunu söylenebilir. Ön plana çıkarılan değerin ise dinî değer olması paydasında AÇİ ve Mümeyyiz dergileri birleşmektedir. Ayrıca dinî değerlerin aktarılması amacının açıkça ifade edildiği iki dergide de özellikle zıtlıkların sunulmasından hareketle değerlerin sezdirilmesi metoduna başvurulduğu görülmektedir.

3.2. AÇİ ve Mümeyyiz Dergilerinin Hakiki Çocuk Kitabı Yazarlığı Bağlamında Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çocuklar için olduğu iddia edilen tüm kitapların çocuk edebiyatı ürünü olmadığı bilinmektedir. Bu durum, yazarın amacının bile çoğu zaman şekillendiremediği bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çocuklar için yazılmış olmasına rağmen çocuğa uygun olmayan veya çocuklar için yazılmış olmamasına rağmen çocuklarca tercih edilip, zenginleştirici bulunan eserler mevcuttur. Bu noktada "hakiki çocuk yazarlığı" kavramı ile karşılaşılmaktadır. Alanyazında bu terim, Şirin (2007) tarafından açıklanmaktadır. Şirin'e (2007) göre hakiki çocuk yazarları, doğal ortamlarda kozalarını örebilen ipek böceklerine benzerler. Çocuklara yazmak için felsefe, pedagoji, çocuk gerçekliliği ve çocuk bakışını bilmenin yetmeyeceği, bunun daha ötesinin de gerekli olduğunu bilirler. Yalın ve içtenlikli bir poetik dil kullanır, en soyut temaları bile eserinde somutlaştırma, bilinç ile bilinç dışı, somut ile soyut arasında yüzleşebilme ve yalın yazma başarısı gösterirler (25-26). Çizilen bu çerçeve bağlamında ele alınan AÇİ ve Mümeyyiz dergileri, hakiki çocuk yazarlığı kavramına ilişkin değerlendirmelerin yapılabileceği verileri her sayıda yer alan metinlerde sunmaktadır.

AÇİ adlı çocuk dergisi, hakiki çocuk kitabı yazarlığı bağlamında ele alındığında dergide hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirilebilecek unsurların var olduğu söylenebilir. Dergide dinî değerlerin çocuklara kazandırılmaya çalışıldığı ve çocukların iman-ahlak olgularını tanımalarının merkeze alındığı bir işleyiş göze çarpmaktadır ki derginin ilk sayısında da bu gayeler açıkça dile getirilmektedir. Ancak din, iman, ahlak gibi soyut olguların çocuklara aktarılması aşamasında çocuk gerçekliğine uygun bir somutlamaya başvurulmadığı görülmektedir. Bununla birlikte somutlaştırma çabasının olmadığı söylenemez çünkü metinlerde verilmek istenen mesajın doğrudan verilmediği, her mesajın belli hikâyeler aracılığıyla somutlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir ancak hikâyelerin, yetişkinlere anlatılacak hikâyelerden daha farklı olmadığı düşünülmektedir. AÇİ adlı çocuk dergisinin ilk sayısında "Faidesiz Dua" isimli metinde duaların kabulüne ilişkin görüşler aktarılmaktadır. Çocukların zararlı şeyleri dilemek yerine ruhani bereketleri dilemelerinin doğru olacağı anlatılmaktadır. Ancak çocukların dileklerinin masumluğu ve bazen mantık ötesi oluşu göz ardı edilmekte, çocuklara "ruhani bereket" gibi soyut bir kavramı talep etmelerinin doğruluğu vurgulanmaktadır. Bu yapılırken çocuk düşüncesine ve samimiyetine inmekten uzak bir dil kullanıldığı ve söylenenlerin bir yetişkine hitap ettiği algısının oluştuğu söylenebilir. AÇİ adlı derginin 7. sayısında "Kapuya Mukayet Ol" isimli metinde yazar, çocuklara kalplerine alacakları duyguları seçmelerini öğütlemektedir ki çocuğun kalbine alacağı duyguyu tayin etmesi olgusunun ne denli üst düzey bir soyutluk içerdiği düşünüldüğünde

metnin hakiki çocuk yazarlığından uzak bir içerik taşıdığını görmek mümkündür. Yine AÇİ'de dikkat çeken unsurlardan biri, 4. sayıdaki "Serhoş İngiliz'in Ölümü" adlı metinde şarabın zararlarından ve kullanılmaması gerektiğinden bahsedildiği görülmesidir. Ancak zararlı olan bir şeye karşı çocuğu bilinçlendirmede başvurulan yöntem "korku"dur. Bu ise hakiki çocuk kitabı yazarlığına aykırı bir duruma karşılık gelmektedir. 11. sayıda yer verilen "Tatlı Bir Ölüm" başlıklı metinde ise çocukların her an ölüme hazırlıklı olması gerektiği konusunda nasihatler yer almaktadır. Bu da yine çocuğa görelik bağlamında eleştirilebilir. Çocuğun öncelenmediği ve çocuk duyguları-hassasiyeti dikkate alınmadan oluşturulan metinler hakiki çocuk kitabı yazarlığı bağlamında olumlu olarak değerlendirilememektedir.

Mümeyyiz dergisinde ise hemen hemen tüm sayılarda üzerinde durulan ahlak, edep, dine uygun davranışlar gibi konular nasihat edici bir dille sunulmaktadır. Derginin ilk sayısında ana amacın terbiyeli, ahlaklı çocuklar yetiştirmek olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu yönüyle AÇİ ile paralellik göstermektedir. Bu ana amaç doğrultusunda dergide yer alan metinlerde dini kavram, ifade ve motiflere sıklıkla yer verilmektedir. Allah'a itaat, Allah sevgisi, Peygambere saygı, ahiret hayatı, dua etmek gibi konulara dergide genişçe yer verilmekte, çocuklara neyi yapıp yapmamaları gerektiği doğrudan söylenmektedir.

Mümeyyiz'in ilk sayılarında o dönemde kullanılan dile göre sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasına rağmen derginin yirmili sayılarından itibaren kullanılan dilin sadelikten uzaklaştığı, ağır olduğu ve anlaşılabilirlikten gittikçe uzaklaştığı görülmektedir. 6. sayıda "sekâmet" (eğrilik), âtide" (gelecekte) gibi bazı sözcüklerin anlamının ayraç içerisinde verildiği görülmektedir. Bu örneklerden hareketle çocukların metni anlamalarının önemsendiği, çocukların dil seviyesine inildiği, sade ve anlaşılır bir dil kullanma çabasında olduğu söylenebilir.

Mümeyyiz'in 7. sayısında "Tertîb-i Cedîd" başlıklı metinde bu gazeteden her bir çocuğun faydalanmasının amaçlandığı ancak ne yazık ki bunun gerçekleşmediği belirtilmektedir. Gazetenin diğer gazeteler gibi harekesiz harflerle basıldığı ancak bu durumda yalnızca harekesiz harfleri okuyabilen çocukların gazeteyi okuyup anlayabildiği belirtilmekte ve bu çocukların sayısının çok az olduğu ifade edilmektedir. Bunun çözümü için de derginin bundan sonraki sayılarında 4 sayfa harekeli 4 sayfa harekesiz olarak bastırılmasına karar verildiği duyurulmaktadır. Ancak 8. sayıdaki "Î'tizâr" başlıklı giriş yazısında harekeli harflerle basım yapan matbaaların yetersiz olması sebebiyle derginin eskisi gibi harekesiz basılacağı, litografya tekniğiyle harekeli basılması durumunda da maliyetlerin artacağından bundan da vazgeçildiği belirtilmektedir.

Mümeyyiz'e "Rabbi yessir vela tuassir rabbi temmim bil hayr" duâsı ile başlanmaktadır. Dergide Allah inancından sonra en fazla ahiret inancı geçmekte ve bu inanç dünyada yapılan iyi ya da kötü her şeyin karşılığının görüleceği yer şeklinde işlenmektedir. Çocukların zihin dünyalarında ahiret gibi soyut bir kavramı canlandırmaları oldukça güçtür. Ödül ve ceza karşıtlığı üzerine yapılandırılmış metinlerin çocuk duyarlılığı taşımadığı, çocuğa görelik ilkesine uymadığı söylenebilir. Derginin 8. sayısında "Ramazan ayında bağırıp çağıran ve davul çalan çocuklar olursa bunların en büyük davacıları biz olacağız ve onları Maârif Nezâret-i Celîlesine şikâyet edeceğiz.'' uyarısı yapılmaktadır. Çocukların temel ihtiyacı olan oyun ve eğlencenin

şikâyete tabi tutulacağı ve davacı olunacağı uyarısının bizzat gazete tarafından yapılmasının çocuk duyarlılığıyla bağdaşmadığı, korku ve ceza nesnesi üzerinden çocuklarda davranışı değiştirmeyi amaçlamanın modern çocuk edebiyatı ilkeleri ve çocuk pedagojisine aykırı olduğu söylenebilir.

İki derginin de hakiki çocuk yazarlığı bakımından her ne kadar eksiklikler içerse de hikâyeler yoluyla başvurulan somutlaştırmalar sayesinde olumlu olarak ele alınabilecek unsurları da içerdiği görülmektedir. Bu sebeple tümden olumsuz verilerin değil, yayımlandığı dönemin şartlarında olumlu verilerin de dergilerde tespit edildiğini söylemek mümkündür. Çocuk gerçekliğinin ve hatta çocuk kavramının algılanmasında ve tanımlanmasında bugünün koşullarından farklı kabullerin olması da modern çocuk edebiyatının penceresinden dergilerin hakiki çocuk yazarlığı yönünün değerlendirilmesinde önem arz etmektedir.

3.3. AÇİ ve Mümeyyiz Dergilerinin Politik Çocuk Kitabı Yazarlığı Bağlamında Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Çocuk edebiyatı yüzyıllardır eğitim, din ve politik öğretiler arasında tüm dünyada bir güç çekişmesine maruz kalmaktadır (Can, 2013). Şirin'e göre (2017) çocuk edebiyatına ideolojik yönden yaklaşanlar, edebiyatın toplumdaki çelişkileri yansıtmasını isterler. Gerçekçiliğin sözcülüğünü çocuk edebiyatına yükleyenler, ikinci sınıf bir edebiyatı savunmuş olurlar. Bu görüşte olanların sözünü ettikleri edebiyat, edebiyat dışıdır; edebiyatla bağdaşmayan, ideolojik ve güdümlü parti edebiyatıdır. Yazar, ister sorun odaklı yaklaşımdan yola çıkmış olsun ister hayaller dünyasının kahramanlarını anlatmış olsun, ideolojisi edebiyatın önündeyse politik çocuk kitabı yazarıdır (Şirin, 2007).

Politik çocuk kitabı yazarlığında çocuk edebiyatı çocuk duyarlılığıyla ön plana çıkmaz. Bu yaklaşımda poetik bir dil ve çocuğa görelik ilkeleri ikinci planda tutulurken ana amaç bir ideolojiyi, inanışı, fikri çocuğa benimsetmeye çalışmaktır. Dolayısıyla çocuk edebiyatını ideolojik bir araç olarak gören edebiyat anlayışı söz konusudur. Herhangi bir ideolojinin sözcülüğünü yapmak, çocuğa doğrudan birtakım nasihatler vermek günümüz çocuk edebiyatında kabul gören yaklaşımlar değildir.

AÇİ adlı çocuk dergisinin 1872'de yayımlanan sayıları incelendiğinde, ideolojinin edebiyatın önüne geçtiği durumları ifade eden "politik çocuk kitabı yazarı" tabirinin bu dergi için kullanılmasının uygun olacağı düşünülmektedir. Dergide bir inanç sisteminin tüm unsurlarının âdeta bir yetişkine dersler verircesine aktarılmaya çalışıldığı göze çarpmaktadır. Çocuklara olan hitapların yumuşaklığının, aktarılan nasihat edici öykülerin vurucu gerçekliğini yumuşattığını söylemek mümkün görülmemektedir. Ayrıca sunulan düşüncelerin soyut kabuller olduğu göz önünde bulundurulduğunda, somutlaştırma çabasının tam anlamıyla etkili olamayacağı ve edebiyattan ziyade inanç öğretimini gaye edinmiş bu derginin politik çocuk yazarlığı kapsamında kabul edilebileceği görüşü ortaya çıkmaktadır. Dergideki ideoloji ise siyasi bir ideolojiden ziyade dinî bir ideolojidir. Derginin ilk sayısındaki "Sevgülü Çocuklar" isimli metinde de bu gaye açıkça belirtilmiştir. Derginin 1872'de yayımlanan tüm sayılarında mutlaka iman, ahlak, inanç temasının merkeze alındığı görülmektedir. Burada, derginin "politik çocuk kitabı" olarak adlandırılmasındaki asıl sebep ise ideolojilerin merkezde olması değil, edebi kaygının önünde olmasıdır. Özellikle çocuk

edebiyatı gerçekliğinden ve üslubundan uzak bir yaklaşımla kaleme alındığı görünen metinler, bir yetişkine hitap eden vaazlara eş değer olarak değerlendirilebilir. Şirin'e (2017) göre gerçekçiliğin sözcülüğünü çocuk edebiyatına yükleyenler, ikinci sınıf bir edebiyatı savunmuş oluyorlar. Bu bağlamda ele alındığında AÇİ'ün çocuk edebiyatı bağlamında ikinci sınıf bir edebiyat ürünü olarak değerlendirilmesi söz konusu olabilir.

Mümeyyiz dergisinin tüm sayılarında merkezde din ve ahlak öğretimi vardır. Din, eğitimin bir parçası olarak görüldüğünden verilen örneklerde dini kavram ve motifler ağır basmaktadır. Bazı ayet ve hadislerden örnekler üzerinden çocuklara nasihatler verilmiştir. Allah'a bağlılık, Allah sevgisi, Allah'tan korkma, ahirette karşılığını alma gibi konular sıklıkla işlenmiştir.

Mümeyyiz dergisinin 13. sayısındaki "Çocukların Kitapta Okuduğu Şey Budur'' isimli metinde "Başkasına iyilik edersek Cenâb-ı Hâk mükâfatını ihsân eder. Başkasına fenalık edersek onun da cezasını verir." ifadeleri politik çocuk kitabı bağlamında değerlendirilmektedir.

Derginin sayılarında göze çarpan unsurlardan bir tanesi de padişaha övgü ve bağlılıktır. 22. sayıdaki "Kız Çocukları İçin Mekteb-i Sanayi" başlıklı metinde kız çocukları için açılan mekteplerde padişah sayesinde çocukların eğitim gördüğüne vurgu yapılmaktadır. 36. sayıda "Mümeyyiz" başlıklı metinde padişaha yoğun bir övgü yapıldıktan sonra "Padişahım çok yaşa" duası yapılmakta ve metin "Velinimetimiz padişahımıza güzel hizmet edelim. Hizmetlerimizden mülk ve millet dâhi istifade etsin." ifadeleriyle sonlanmaktadır.

Dönemin sosyal, kültürel ve siyasî yapısı ile eğitim sistemi göz önüne alındığında bu durumun dönem şartları içerisinde normal ve kabul edilebilir olduğunu söylemek mümkündür. Ancak günümüz çocuk edebiyatındaki genel kabul ve anlayış açısından değerlendirildiğinde Mümeyyiz dergisinin de ikinci sınıf bir edebiyat ürünü olarak sınıflandırılması olasıdır.

3.4. AÇİ ve Mümeyyiz Dergilerinin Özne Nesne Çocuk Edebiyatı Bağlamında Değerlendirilmesine İlişkin Bulgular

Özne-nesne çocuk edebiyatı kavramı, M. Ruhi Şirin'in çeşitli çalışmalarında kullandığı bir kavram olarak alan yazında karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun birinci dereceden kahraman olmadığı, sıradan, ikinci planda ve edilgen kaldığı edebiyat anlayışı, "nesne çocuk" anlayışı iken; öznesi çocuk olan edebiyat, kahramanı çocuk olan, çocuk duyarlığıyla yazılan, çocuğu önemseyen ve çocuğun ön planda olduğu edebiyat anlayışını ifade eder. Şirin'e (2016) göre pedagojik ve estetik çocuk dili, çocuk algılaması, çocuk gerçekliği, çocuk bakışı ve "çocuğa göre"lik ilkesi doğrultusunda yapılan çocuk öznenin edebiyatı XX. yüzyılın ikinci yarısında kendinden söz ettirmeye başlar. Böylece, öznesi çocuk olan edebiyat, çocuğu edebiyatın nesnesi olmaktan kurtarmaya yönelir. Öznesi çocuk olan edebiyat anlayışında belirleyici iki önemli kavram, çocuk bakışı ve çocuğa göre kavramlarıdır. Çocuk merkezli edebiyat, çocuğu nesne olmaktan kurtarmaya dönüktür. Çocuğa ne olması gerektiğini açıklamaz. Yaş gruplarına göre pedagojik dil kullanılarak yalnızca çocuk algılamasını hedeflemez aynı zamanda yetişkin okura da yöneliktir. Çocuk için geçiş dönemi edebiyatı olduğu kadar, yetişkinin çocukla buluşmasına da öncelik verir (Şirin, 2007). Günümüz çocuk

edebiyatı çocuğu merkeze alan, çocuk duyarlığını, çocuk dünyasını, çocuğun dünyayı ve olayları algılayış biçimini önemseyen ve bu kavramlara göre yapılandırılan bir edebiyattır. Dolayısıyla çocuğu başat bir "özne" olarak gören edebiyat anlayışı hâkimdir.

AÇİ'de nasihatler, kısa hikâyeler ve kıssalardan hareketle çocuklara sunulmaktadır. Her sayıda ele alınan temalar incelendiğinde ahlak, iman, inanç temelli bu anlatıların büyük çoğunluğunda kahraman olarak çocuklara yer verildiği görülmektedir. Ancak dergide çocuk dilinden yazılan metinlerin yer almadığı görülmektedir. Ayrıca içerisinde çocuk kahramanlara yer verilen metinlerde de çocuk dünyasını, gerçekliğini, algısını yansıtan hassasiyetler görülmemektedir. Dolayısıyla "özne-nesne çocuk edebiyatı" bağlamında değerlendirildiğinde bunun bir eksikliğe karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Belli bir olay örgüsü içeren metinlerde durum böyleyken, doğrudan nasihatlerin dile getirildiği metinlerde ise hitap edilen profil doğrudan çocuklardır.

Hitapların ise çocukların sevgisini kazanmaya yönelik yumuşak sözcükleri içerdiği görülmektedir. 4. sayıda "Serhoş İngiliz'in Ölümü" metninde geçen "Ey genç dostlarım", pek çok metinde geçen "sevgülü çocuklar", her sayıda yer alan "Çocuklar Hristos'a Nasıl Hizmet Edebilirler?" başlıklı metinlerde geçen "sevgülü oğlum" bunlara örnek verilebilir. Metinlerde pedagojik bir dil kullanımı dikkat çekmemektedir. Aksine kazandırılmaya çalışılan değerlerin çocuklar için yer yer korkutucu hikâyelerle onlara sunulduğu görülmektedir. Metinlerde pedagojik bir dil kullanılmadığı gibi poetik bir dilin de kullanılmadığı söylenebilir ki ilk sayıdan itibaren edebi bir kaygı ile bir çocuk edebiyatı ürünü ortaya koymak yerine çocuklara iman, ahlak dersleri vererek onları yetiştirmek amaçlanmakta ve bu açıkça dile getirilmektedir. 1872'deki sayılarda genellikle kahramanın çocuk olduğu metinlere sıkça yer verilmiştir. Bu duruma 1. sayıda "Bir Küçük Kızın Nasıl Kaib Oldu ve Bulundu?", 2. sayıda "Petros ile Pavlos", 4. sayıda "Doğru Söyleyen Çocuk", 6. sayıda "Yapacağın Her İşi Eyi Yapmaya Kayret Eyle", 8. sayıda "Sepedci Bir Oğlan", 9. sayıda "Tenbel Karlo" ve "Seni Yaradanı Gençliğinin Günlerinde Hatrında Tut", 10. sayıda "İtaatlı Bir Çocuk", 11. sayıda "Tatlı Bir Ölüm", 12. sayıda "Zenginlik ve Fukaralık – İki Kız Arasında Bir Sohbet" adlı metinler olarak verilebilir.

Mümeyyiz dergisinin ilk sayısının "Mukaddime" kısmında çocukluk döneminin önemi üzerinde durulmakta, çocuklukta görülen terbiye üzerine kişiliğin geliştiğine değinilmektedir.

Özne-nesne çocuk edebiyatı açısından incelendiğinde Mümeyyiz dergisindeki metinlerde ana karakterlerin genellikle çocuklar olduğu görülmektedir. Çocuklara birtakım nasihatler verilirken seçilen örnekler genellikle çocukların başından geçen olayları içermektedir. Derginin birçok sayısında "Kıssa" başlıklı metinler üzerinden çocuklara birtakım hikâyeler sunulmuş ve hemen altında "Hisse" başlığı altında çıkarılması gereken ders doğrudan sunulmuştur. Modern çocuk edebiyatı ilkeleri açısından değerlendirildiğinde çocuklara doğrudan birtakım davranışları yapmasının veya bunlardan sakınılmasının salık verilmesinin doğru kabul edilmediği görülmektedir. Çocuk verilen metinlerden hareketle sunulan iletiye kendi çıkarımıyla ulaşmalıdır. Doğrudan öğreticilik yerine sezdirime yer vermek öncelenmektedir.

Mümeyyiz'in ilk sayısında "Çocuklar" başlıklı metinde gazetenin çıkarılış amacı ve çocuklara kazandırılması beklenen davranışlar açıkça ifade edilmiştir. Derginin temel amacı ahlaklı, terbiyeli, anne babasına ve öğretmenine itaat eden çocuklar yetiştirmeye yardımcı olmaktır.

"Şimdi biz de sizin için çıkaracağımız gazetede ne yapmalısınız, nasıl mektebe gitmeli, derse nasıl çalışmalı, nasıl okuyup yazmalı ve ana ve babanıza ve hoca efendilere nasıl itaat etmeli, onları yazacağız ve dünyada iyi ve herkesin beğeneceği huylar nedir, ayıplayacağı kötü şeyler nelerdir, onları size bildireceğiz." (S.1)

Derginin ilk sayısındaki "Maksud" kısmında çocuklara güzel ahlak ve terbiye kazandırmak amaçlandığı vurgulanırken bunun "çocukların anlayabileceği ibarelerle" yazılacağı belirtilmiştir. Dergi, çıkarıldığı dönemde kullanılan dille karşılaştırıldığında o dönem için gerçekten de sade ve anlaşılır bir dil kullanıldığı görülmektedir.

Mümeyyiz'de birçok nasihat ve uyarı metnine yer verildiği görülmektedir. Bu metinler "Çocuklar!" hitabıyla ve başlıksız olarak veya "Nasîhat, Nesâyih" gibi başlıklar altında verilmiştir. Ayrıca başka konularla ilgili metinlerin ve hikâyelerin arasında da sık sık birtakım uyarı ve nasihatlere yer verilmiştir.

Mümeyyiz dergisinin hemen hemen tüm sayılarında çocuklardan gelen mektuplara yer verilmiştir. Hem çocukların dergiye ilişkin görüşlerine yer verilmesi hem de mektuplarda belirtilen isteklerinin dikkate alınması çocuk duyarlılığı açısından önemlidir. 40. sayıda çocuklar dergiye gönderdikleri mektuplarda dergide haber metinlerine de yer verilmesini istemiş ve takip eden sayılarda gerek yurt içinden gerekse yurt dışından haberlere yoğun bir şekilde yer verildiği görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında derginin özne-nesne çocuk edebiyatı açısından olumlu bir görünüm sunduğu söylenebilir.

4. SONUÇ

AÇİ adlı çocuk dergisinin hedef kitlesi olan çocukları iman, ahlak, inanç anlamında yetiştirmeyi ve bilgilendirmeyi amaç edindiği bilinmektedir. Dergide yer alan metinler de bu amaca yöneliktir. Bununla birlikte okuyucu mektubu, ansiklopedik bilgiler gibi bölümlerle içerik olarak zenginleştirildiği görülmektedir.

Politik çocuk kitabı yazarlığı, hakiki çocuk kitabı yazarlığı, özne-nesne çocuk edebiyatı, değer-kültür aktarımı bağlamında incelenen dergiden elde edilen bulgular ışığında derginin döneminde ortaya çıkış amacına hizmet ettiği ancak çocuk edebiyatının modern kriterlerine uyumlu bir içeriğe sahip olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Zira elde edilen bulgular, çocuk gerçekliğini ve çocuğa göreliği önceleyen modern çocuk edebiyatının özüne aykırı olduğu gerçeğini en başta derginin amacıyla hissettirmektedir. Politik çocuk kitabı yazarlığı bağlamında değerlendirilen AÇİ dergisi, Şirin'in (2007) politik çocuk kitabı yazarlığı olarak tanımlayacağı nitelikler taşımaktadır. Bir inancın bileşenlerine dair algıları yönetmeyi ve yönlendirmeyi amaçlayan bir içerik taşıyor olması, derginin ön plana çıkan özellikleri arasındadır. Hristiyan inancının tüm manevi yönleriyle çocuklarca benimsenmesi amacının yoğun olarak hissedildiği metinler de yine hakiki çocuk kitabı yazarlığı bağlamında olumsuz bulguları taşımaktadır. Bununla birlikte ansiklopedik bilgilerle zenginleştirilen derginin asıl amacının yanında genel kültüre dair de çocukları zenginleştirme misyonu üstlendiği söylenebilir. Dergide olumlu olarak değerlendirilebilecek unsurlardan biri

de metinlerin büyük bir kısmında aktarılan hikâyelerdeki kahramanların çocuklardan oluşmasıdır. Bu ise özne-nesne çocuk edebiyatı bağlamında dergiye ilişkin olumlu bir veri sunmaktadır.

Mümeyyiz, ilk çocuk dergisi olmasına rağmen zengin bir içeriğe sahiptir. Dergide hem eğitici, hem öğretici, hem de eğlendirici metinlere yer verilmiştir. Dergide okur mektuplarına da yer verildiğinden çocuk ve ebeveynlerinin gönderdiği mektuplardan hareketle derginin yoğun bir ilgi gördüğü açıkça görülmektedir. Yalnızca İstanbul'dan değil Anadolu'dan ve diğer bölgelerden çocuk mektupları gönderilmiştir. Bu durum, derginin geniş bir coğrafyada okunduğunu göstermektedir. Mümeyyiz'de fıkra, bilmece, hikâye, fabllar, okuyucu mektupları, haberler, ansiklopedik bilgiler ve reklâmlar gibi birçok metin türüne yer verilmiştir. Farklı metin türlerine yer verilmesi çocukların edebiyatın çeşitli türleriyle buluşmalarını sağlaması ve edebî zevk kazanmaları açısından önemlidir. Dergide her ne kadar dinî ve ahlaki öğretilerin ön planda tutulduğu görülse de diğer milletlere ve dinlere saygı gösterildiği ve bunun çocuklara öğütlendiği görülmektedir. Derginin 11. sayısında "Ben Müslüman, sen Hristiyan'sın, ben Yahudi'yim, sen Çingene'sin, diyerek birbirinizi ayırmayın, milliyetinizi başa kakmayın." uyarısı yapılmakta ve herkesin aynı vatanın evladı olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nde halkın tüm kesimlerinin eşit sayıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Derginin çıkarıldığı tarih göz önünde bulundurulduğunda (1869-1870) Tanzimat Fermanı (1839) ve Islahat Fermanı'nın (1856) izlerinin Mümeyyiz dergisi'nde görüldüğü söylenebilir.

Bu çalışmada AÇİ ve Mümeyyiz dergileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın ilk alt amacı, değer-kültür aktarımı bağlamında bu iki dergiyi karşılaştırmaktır. Bu bağlamda elde edilen bulgular ışığında iki derginin de temel amacının ahlaklı ve imanlı çocuklar yetiştirmek olduğu görülmektedir. Aralarındaki fark ise AÇİ dergisinde Hristiyanlığın, Mümeyyiz dergisinde ise Müslümanlığın öğretilerinin çocuklara aktarılmasıdır.

Çalışmanın ikinci alt amacı olan hakiki çocuk kitabı yazarlığı bağlamında dergilerin karşılaştırılması sonucu elde edilen bulgular ise iki derginin de günümüz modern hakiki çocuk kitabı yazarlığı açısından eksiklikler barındırdığı gerçeğini göstermektedir. Her iki dergide de çocuğa görelik kavramının yer yer göz ardı edildiği örneklerin var olduğu gözlemlenmiştir. Bununla beraber dergilerde kazandırılmak istenen değerlerin bazı hikâyeler aracılığıyla somutlaştırmaya gidilerek çocuğa sunulduğu görülmektedir. Bu da hakiki çocuk yazarlığı bağlamında olumlu olarak değerlendirilebilecek argümanlardan biridir. Her iki dergide de çocuğa karşı didaktik bir üslubun hakim olduğu ve nasihat edici bir dille çocuğun neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğinin ifade edildiği görülmektedir. Hakiki çocuk yazarlığında değer ve düşüncelerin çocuğa doğrudan aktarımı yerine çocuğun sezgileri aracılığıyla bunları benimsemesi öncelenmektedir. Bu açıdan iki derginin de birtakım nitelikleri taşımadığı görülmektedir.

Çalışmanın üçüncü alt amacı kapsamında AÇİ ve Mümeyyiz dergileri politik çocuk kitabı yazarlığı bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda elde edilen bulgular ise iki derginin de Şirin'in (2007) ifade ettiği politik çocuk yazarlığı niteliği gösterdiği sonucuna ulaşılmaktadır. Nitekim her iki derginin de amacı en başta bir dinî ideolojiyi çocuklara benimsetmeye yöneliktir. Aralarındaki fark ise AÇİ'de

Hristiyan; Mümeyyiz dergisinde ise İslam inancına uygun karakterde nesiller yetiştirmek düşüncesi merkeze alınmıştır. Kahya'nın (2022) AÇİ dergisini temaları bağlamında ele aldığı çalışmasında da bu amaca uygun bir tablo ile karşılaşılmakta, iman-ahlak temalarının yoğunlukla işlendiği görülmektedir. Arslan'ın (2007) çalışmasında da Mümeyyiz dergisinin İslami bağlamda ibadetin gerekliliği ve önemi üzerinde durulduğu ancak ibadet şekilleri ve nasıl yapılacağı meselesini içermediği ifade edilmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular da Arslan'ın (2007) değerlendirmesini desteklemektedir.

Çalışmanın dördüncü alt amacı ise AÇİ ve Mümeyyiz dergilerinin özne-nesne çocuk edebiyatı bağlamında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesidir. Bu çerçevede iki derginin de özne-nesne çocuk edebiyatı bağlamında olumlu değerlendirilmesini destekleyebilecek bulgular elde edilmiştir. İki dergide de öznenin, kahramanın çocuk olduğu hikâyelere yer verildiği görülmektedir. Ayrıca yumuşak bir üslupla yer yer çocuklara hitapların varlığı da dikkat çekmektedir. Mümeyyiz'de "Sevgili çocuklar", AÇİ'de ise "Sevgülü oğlum" gibi ifadeler bu düşünceyi destekleyecek niteliktedir. Mümeyyiz dergisinde pek çok sayıda çocuk mektuplarına yer verildiği ve çocukların isteklerinin cevaplandığı görülmektedir. AÇİ'de de çocuk mektubu olan sayılar vardır. Bu durum, çocukların ve çocuk düşüncesinin önemsendiğini göstermesi bakımından önemlidir ve özne-çocuk edebiyatı bakımından olumlu olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Ağca, F. (2006). Hıristiyan Karamanlı Türkleri ve Karamanlı ağzı üzerine. *Türkbilig*, *11*, 3-18.

Alabaş, R. (2018). Çocuk haftası dergisi ve çocuk eğitimi açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *26*(5), 1765-1784. https://doi.org/10.24106/kefdergi.3077

Alpay, Meral. "Türk çocuk edebiyat, *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, *8-9*, 167-191, İstanbul.

Altuntaş, M. (2021). *Karamanlıca Türkçesinde yayımlanan Angeliaforos Çocuklar İçün (1872-1896) Dergisinin Analitik Bibliyografyası*. Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.

Arslan, Y. (2007). *Mümeyyiz dergisindeki dinî motiflerin din eğitimi açısından incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aytan, T., & Çalıcı. (2020). İsa ile Nisa adlı çocuk dergisi üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Eğitim Dergisi*, *5*(1), 250-267.

Balcı, A. (2014). Çocuklara kıraat dergisi, *Bilig, 68*, 25-42.

Balta, E. (1987a). *Karamanlidika Additions (1584-1900).* Centre d'Etudes d'Asie Mineure.

Balta, E. (1987b). *Karamanlidika XXe siécle*. Centre d'Etudes d'Asie Mineure.

Balta, E. (1990). Karamanlıca kitapların önsözleri. çev. Herkül Millas, *Tarih ve Toplum*, *74*, 18-20.

Balta, E. (1997). *Karamanlidika nouvelles additions et compléements*. Centre d'Etudes d'Asie Mineure.

Balta, E. (2014a). Karamanlıca kitapların konu ve döneme göre tasnifi. E. Yalçın, (Ed.), In *Gerçi Rum isek de Rumca bilmez Türkçe söyleriz Karamanlılar ve Karamanlıca Edebiyat Üzerine Araştırmalar* (pp. 163-192), İş Bankası Yayınları.

Balta, E. (2014b). Karamanlı basın katalogu. E. Yalçın, (Ed.), In *Gerçi Rum isek de, Rumca bilmez Türkçe söyleriz*, (pp. 259-276), Türkiye İş Bankası.

Balta, E. (2018a). *Karamanlidika legacies*. The Isis Press.

Balta, E. (2018b). *Karamanlidika bibliographie analytique tome I: 1718-1839*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Balta, E., (2021). *Anadolu'nun Türkçe konuşan Hristiyanlarının izleri, 1-2*. Şark Dilleri ve Medeniyetlerinin Kaynakları, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Hardvard Üniversitesi.

Baş, B., & Biros, Y. (2019). Çeviri çocuk edebiyatı eserlerinde yer alan değerler üzerine bir araştırma. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 7*(4), 1095-1114.

Baykurt, C. (1932). *Osmanlı Ülkesinde Hristiyan Türkler*. Sanayiinefise Matbaası.

Bayram, Y. (2005). Türk edebiyatının ilk çocuk dergisi: Mümeyyiz. *Hece*, *9*(104-105), 484-500.

Can, Dilek T. (2013). Çocuk edebiyatında dilin ideolojisi: anlatı bilimsel yaklaşım. *Dil Araştırmaları Dergisi, 12*, 191-213.

Canyaş, H., & Canyaş, O. (2012). Osmanlı'dan günümüze misyonerlerin kültürel alandaki faaliyetleri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, *31*, 55-75.

Cleveland, W. L. (2008). *Modern ortadoğu tarihi*. Agora Kitaplığı.

Çetinsaya, G. (2016). II. Abdülhamid'in iç politikası: Bir dönemlendirme denemesi. *Osmanlı Araştırmaları*, *47*(47), 353-409. https://doi.org/10.18589/oa.583218

Demir, K. (2016). Osmanlı'da dergiciliğin doğuşu ve gelişimi, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*, 71-112.

Devrim, F. (2005). *Çocuk Duygusu dergisinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Ekşi, P. (2015). *Örnek metinler çerçevesinde Karamanlı Türkçesinin grameri.* Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Ermen, G. (2010). İlanından yüz elli yıl sonra Avrupa Birliği müzakereleri bağlamında Fermânı'na yeniden bir bakış. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *51*(1), 327-348. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001026

Eröz, M. (1983). *Hıristiyanlaşan Türkler*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Ghojoghi, G. (2019). *Osmanlıca yayınlanmış çocuk dergileri: grafik tasarım açısından bir inceleme.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Gülen, G. (2015). *Well-preserved boundaries: Faith and co-existence in the late Ottoman Empire*. Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.

Gümüş, M. (2008). Anayasal meşrûtî yönetime medhal: 1856 Islahat Fermanı'nın tam metin incelemesi. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, *47*, 215-240.

Gürel, Z., Temizyürek F., & Şahbaz N.K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Öncü Kitap.

İbar, G. (2018). *Anadolulu Hemşehrilerimiz – Karamanlılar ve Yunan Harfli Türkçe*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kahya, H. (2017). *Karamanlıca resimli bir çocuk dergisi: Angeliaforos Çocuklar İçün (1872)*. Grafiker Yayınları.

Kahya, H. (2022). İlk Türkçe çocuk dergilerinden biri: Angeliaforos Çocuklar İçün. *Turkophone*, *9*(3), 111-128.

Kahya, H. (2012). Karamanlıca eserlerde İslâm inancıyla ilgili terimler. *Journal of Turkology*, *22*(2), 39-62 .

Kahya, H. (2017). Karamanlıca bir Zebur'da yapı bakımından devrik cümleler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , *5*(3) , 679-692 .

Kahya, H. (2014). Karamanlıca bir Zebur: imlâ özellikleri ve metin örnekleri. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (12), 219-237.

Kahya, H. & Kılıçarslan, M. (2009). Karamanlıcada i/e meselesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *2*(8), 200-211.

Kılıçarslan, M. & Kahya, H. (2009). Yunanca – Osmanlıca / Karamanlıca bir sözlük: Leksikon Ellinoturkikon. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic*, *4*(4), 725-742.

Kahya, H. (2009). Karamanlıcada bir zarf-fiil eki (IncAs). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature, and History of Turkish or Turkic*, *4*(3), 1242-1252.

Kahya, H. (2008a). Karamanlıca zarf-fiil eklerinden örnekler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (19) , 131-152 .

Kahya, H. (2008b), Karamanlıca bir esere göre Karamanlıcada Arapça ve Farsça kelimeler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, *3*(3), 480-501.

Kahya, H. (2008c), Karamanlıca bir kitap yeni hazne ve dil özellikleri (imlâ özellikleri ve ses bilgisi). *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, *3*(6), 367-407.

Kanmaz, F. E., & Aslan, C. (2022). An Investigation of children's and young adult books in the context of critical thinking skills acquisition. *Ankara Universitesi Egitim Bilimleri Fakultesi Dergisi*, *55*(2), 421-446. https://doi.org/10.30964/auebfd.1082458

Karal, E. Z. (1988). *Osmanlı tarihi: Islahat Fermanı devri (1856-1861) Vol. 6.* Türk Tarih Kurumu.

Kaya, İ. (2022). *Çocuk dergilerine sosyolojik bir yaklaşım diyanet çocuk dergisi örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Kılıçarslan, M. (2012). *Grek harfli Türkçe Ahd-i Cedit üzerinde dil incelemesi: Giriş-metin-inceleme-sözlük (I. cilt)*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Mutlu, Ş. (2005). *Osmanlı devletinde misyoner okulları*. Gökkubbe.

Oğuzkan, F., (2007). *Çocuk edebiyatı*. Anı yayıncılık.

Okay, C. (1998). *Osmanlı çocuk hayatında yenileşmeler*. Kırkambar Yayınları.

Okay, C. (1999). *Eski harfli çocuk dergileri*. Kitapevi Yayınları.

Över, S. (2013). *Çocuk Dostu isimli eski harfli çocuk dergisinin yeni alfabeye aktarımı ve incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Özkan, U.B. (2022). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi.

Somel, S. A. (2007). Kırım Savaşı, ıslahat fermanı ve Osmanlı eğitim düzeninde dönüşümler. In *150.yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris Antlaşması (1853-1856)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Şimşek, H. (2001). XIX. yüzyıl çocuk dergiciliği ve eğitsel işlevleri üzerine. *Millî Eğitim Dergisi*, *151*, 1-9.

Şimşek, Ş. (2020). Çocuk edebiyatında değerler eğitimi. (Ed.) Şahin Şimşek & Funda Bulut. In *Çocuk edebiyatı yazarlarının kaleminden değerler eğitimi*. (pp. 9-19). Akademisyen Kitabevi.

Şirin, M.R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış.* Kök Yayıncılık.

Şirin, M. R. (2016). Çocuk modernleşmesi ve çocuk edebiyatı. *Türk Dili Dergisi*, *10*(774), 37-38.

Şirin, M. R. (2017). *Çocuk edebiyatı kültürü*. Kök Yayıncılık.

Strauss, J. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nda kimler neleri okurdu (19, 20. yüzyıllar)?, çev. Günil Ayaydın Cebe. *Kritik*, *2*(3), 205-265.

Tekemen, E. (20006). *Berlin Kongresi ve Osmanlı Devleti (1878).* Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Nalcıoğlu Ulusoy, B. (2006). *Mümeyyiz ilk Türkçe çocuk gazetesi (1869-1870).* Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Yalçın, A., & Aytaş, G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. Akçağ Yayınları.

Yaşar, Ş. (2001). *İlk çocuk dergilerinden Mümeyyiz.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. bs). Seçkin Yayınları.

Yiğitbaşı, K. G. (2014). Türkiye'de çocuk dergiciliği: TRT Çocuk dergisi örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*, 37-56.